

אוטוגראף הרמב"ם
מאוסף אדלר ומגניזת לנינגראד
טיוטת ההקדמה לסדר טהרות

מאת

יהושע בלאו ואלכסנדר שייבר

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים
ירושלים תשמ"א

א. הקדמה

זכה פירוש המשניות של הרמב"ם ורובו נשתמר באוטוגראף.¹ אולם אוטוגראף זה לא הגיע לידינו אלא מרובם של חמשת הסדרים הראשונים, ואילו מסדר טהרות לא שרד עד עתה מאומה. על כן חשיבות לא-מעטה נודעת למציאתם של שלושה דפים מן ההקדמה לסדר טהרות: דף אחד מאוסף אדלר, ⁸ ENA 4045, שגילה א' לוצקי,² ושני דפים (ארבעה עמודים) שגילה א' שייבר באוקטובר 1978 בלנינגראד.³ יתר על כן, דפים אלו שונים באופיים מכתב-היד המקיף, שנשתמרו בו רובם של הסדרים הראשונים.

כתב-היד המקיף משקף את הנוסח הסופי כתוב לנקי. דבר זה מתבטא בכתיבה הקאליגרפית שהשתמש בה הנשר הגדול. אמת, מצויים תיקונים לא-מעטים בכתב-היד המקיף. אולם אלו תיקונים שתקן הרמב"ם במשך כל ימי חייו, הן מבחינת הלשון הן מבחינת התוכן. לפי דיוקו של דבר, אף אין לדבר על מהדורה קמא ומהדורה בתרא, כפי שטוענים לעתים קרובות. אלא כל ימי חייו שינה הרמב"ם את נוסח פירוש המשניות לפי תפיסותיו המשתנות.⁴

והנה, העמודים מן ההקדמה לסדר טהרות אינם אלא טיוטה. מעיד על כך הכתב הרהוט, שקשה לקראו בגלל הדמיון הרב בין אותיות שונות (נד-ר, נ-כ, ת-ה). מרובים התיקונים והמחיקות, ואין אלו תיקונים של טקסט מוגמר דווקא, כמקרהו של כתב-היד המקיף, אלא תיקונים שנעשו תוך כדי כתיבה. ומרובים ביותר בשני הדפים מלנינגראד מקרי שילוב קטעים בתוך קטעים אחרים באמצעות סימנים מיוחדים. וכאן, מלבד הערך הרגשי, נעוצה חשיבותם העיקרית של דפים אלה. מבחינת הטקסט המוגמר אינם מגלים חידושים חשובים לעומת

התקין והביא לדפוס שמואל ראם

1 בספריית בודליאנה (כ"י הונטינגטון 117) ובספריית ששון לשעבר (כ"י 72-73), היום בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי שבירושלים; עיין התצאת הפאקסימילה שבספר: קובץ כתבי יד עבריים של ימי הביניים, עורך כללי ד' אדלמן, עם מבוא מאת ס' ששון, קופנהאגן 1956-1966. ש"מ שטרן, תרביץ, כג (תשי"ד), עמ' 72 ואילך, הוא שעמד על כך, שכתב-יד אלה אוטוגראף הם; ועיין הקדמת ס' ששון להתצאת הפאקסימילה הנזכרת. על הוויכוח שנתעורר בשאלה, אם כל כתב-היד נכתב בידי הרמב"ם או שמא נכתב בידי סופר ושימש כעתק העבודה של הנשר הגדול, כפי שמכוחות הערות-שוליים, שאין ספק, שנכתבו בידי הרמב"ם, עיין: י' בלאו, תרביץ, כו (תשי"ח), עמ' 536 ואילך, ש"מ שטרן וס"ד ששון, תרביץ, כט (תשי"ד), עמ' 261 ואילך; י' בלאו, תרביץ, לג (תשכ"ד), עמ' 316. הטייטה שלפנינו מחוקת, לכאורה, את הדעה, שכתב-היד המקיף אכן אוטוגראף הוא. לא קל לתאר, שסופר היה מסוגל להעתיק כתב-יד, המשובץ שיבתים כה רבים כמו הטייטה שלפנינו. ואף העובדה, שהרמב"ם מרשה לעצמו לקצר מלים וראה כ"י לנינגראד, עמ' 2, שורה 44א, עמ' 3, שורה 40, ובייחוד עמ' 4, שורה 13, מאששת את הדעה, שהרמב"ם עצמו העתיק אחר-כך את הטייטה לנקי.

2 התקופה, ל-לא (תשי"ז), עמ' 683, ועיין: ש"מ שטרן, תרביץ, כג (תשי"ד), עמ' 83.

3 כ"י אנטונין 1095, נייר, 22x15.5 ס"מ. לפי הקטלוג (A.I. Katsh, *The Leo Young Jubilee Volume*, New York 1962, p. 129: 'Glossary on Mishnah, Arabic'). מן הראוי להעיר, שבלנינגראד (MS Evr.-Arab. I) נמצא עותקו הפרטי של הרמב"ם של כתאב אלאמאנאת ואלאתקאדאת של רס"ג, כפי שמעידה הכתובת בעמוד הכותרת בעצם כתב-ידו של הרמב"ם: '[משה ברבי] מימן [י] אסף'. לעומת זה, אין הערות-שוליים שבשולי כתב-היד מידו של הרמב"ם. ואשר לרשימת הספרים, הכתובה באותו עמוד ככותרת ושפורסם בידי ב"ר בכר, REJ, לב (1896), עמ' 126-129, הרי מן הראוי היה להדירה מחדש.

4 השווה: תרביץ, כו (תשי"ח), עמ' 536, הערה 4.

ISBN 965-208-041-1

נדפס בדפוס אקדמי בירושלים

הטקסט המודפס.⁵ אולם הם מלמדים אותנו את דרך עבודתו של הנשר הגדול בחיבור פירוש המשניות בפרט ובחיבוריו בכלל. הקורא את חיבוריו המגמרים מתרשם מהגיגתם החותך, כאילו נכתבו במחשבה תחילה ללא כל גיגה. טיטה מעין זו מלמדת אותנו איזו עבודה הושקעה בחיבורים אלו.

ב. הדף מאוסף אדלר

הדף שלפנינו מכיל את חלקו הראשון של ההקדמה לסדר טהרות (= ד עמ' 1 עד עמ' 6, שורה 25; ק עמ' ט עד עמ' יד, שורה 18). כפי שהכיר לוצקי,⁶ הדף שלפנינו אינו לקוח מקונטרס, אלא דף בודד היה, כפי שמלמדת העובדה, שהשורה הראשונה שבעמ' 2 כתובה על גבה של השורה האחרונה שבעמ' 1. דבר זה אינו אפשרי אלא בדף בודד.

שלא כשני הדפים מאוסף לנינגראד, אין כאן שילוב של קטעים בתוך קטעים אלא כתיבה רצופה ברובה. מן הראוי להעיר על שתי עובדות: עמ' 2 נכתב בצפיפות גדולה יותר, ועל כן הוא מכיל 35 שורות לעומת 29 שבעמ' 1. הרמב"ם הוסיף בעמ' 2 הערה ארוכה למדי בין השיטין וכתבה ברציפות מעל לשורות אחדות ושורות 8-13, עיין להלן, הערה לשורות 18-28.

להלן ההדרת הקטע אגב השוואה מתמדת עם הנדפס.⁷

שורות האוטוגראף הודפסו כאן שורה כשורה ומוספרו בשוליים. הוספות בין השיטין הודפסו בין חצאי סוגריים מרובעים ' '. הוספות בשוליים הודפסו בין סוגריים צמודים []. אותיות קשות לקריאה סומנו בעיגול קטן מעליהן. השלמות ניתנו בין סוגריים מרובעים כפולים []. סוגריים מרובעים [...] מסמנים אותיות שאינן ניתנות לקריאה ושלא הוצעה להן השלמה. אותיות ומלים שהושמטו בטעות מכתב-היד והושלמו, הודפסו בין סוגריים מזויים (). מספר הנקודות שבין הסוגריים כמספר המשוער של האותיות החסרות. התויות אל- נכתבה כפי שנראתה לכאורה באוטוגראף: יש שחבורה, יש שהופרדה. ברם, לעתים קרובות ביותר החיבור והפירוד שרירותיים הם. אולם יש שאל- מחוברת בבירור, כגון כ"י לנינגראד, עמ' 3, שורה 37, ואלשלישי, עם קו מחבר ברור בין הלמ"ד של אל לבין השי"ן שלאחריה. לעומת זה, ברורה הפרדת אל בעמ' 4, שורה 3, באל כבו; ואל באה בסוף השורה, למשל עמ' 3, שורה 1; עמ' 3, שורה 14 נאך אין לדקדק בכגון אלו יותר מדי; השווה עמ' 3, שורה 26, שבה התייז של אל טמאות מחוברת לוייז של ואל טהרות). נקודות מבחינות נוספו רק כשהאוטוגראף הכילן, אולם בדיבור המתחיל של ההערות הן נוספו בשלימות. במקום קו מלוכסן אשר כתב רבינו מעל מלים הדפסנו כאן גרש בסוף התיבה.

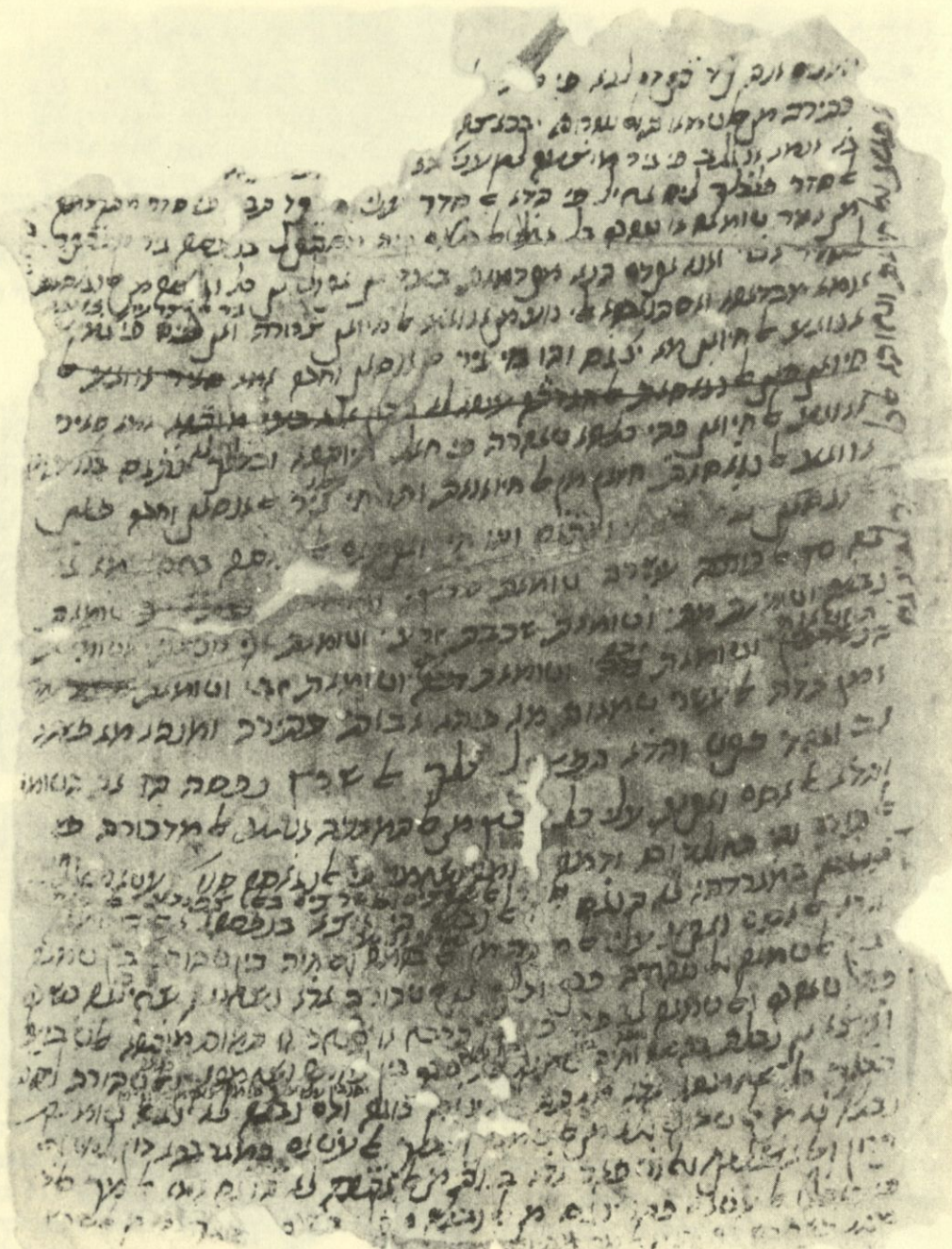
דקדוק' מוסב על: י בלאו, דקדוק הערבית-היהודית של ימיהביניים, ירושלים תשכ"ב; 'השלמות לדקדוק' מוסב על המהדורה השנייה, שיצאה בשנת תש"ס, 'דווי מפנה אל:

R. Dozy, *Supplément aux dictionnaires arabes*, Leyden 1881

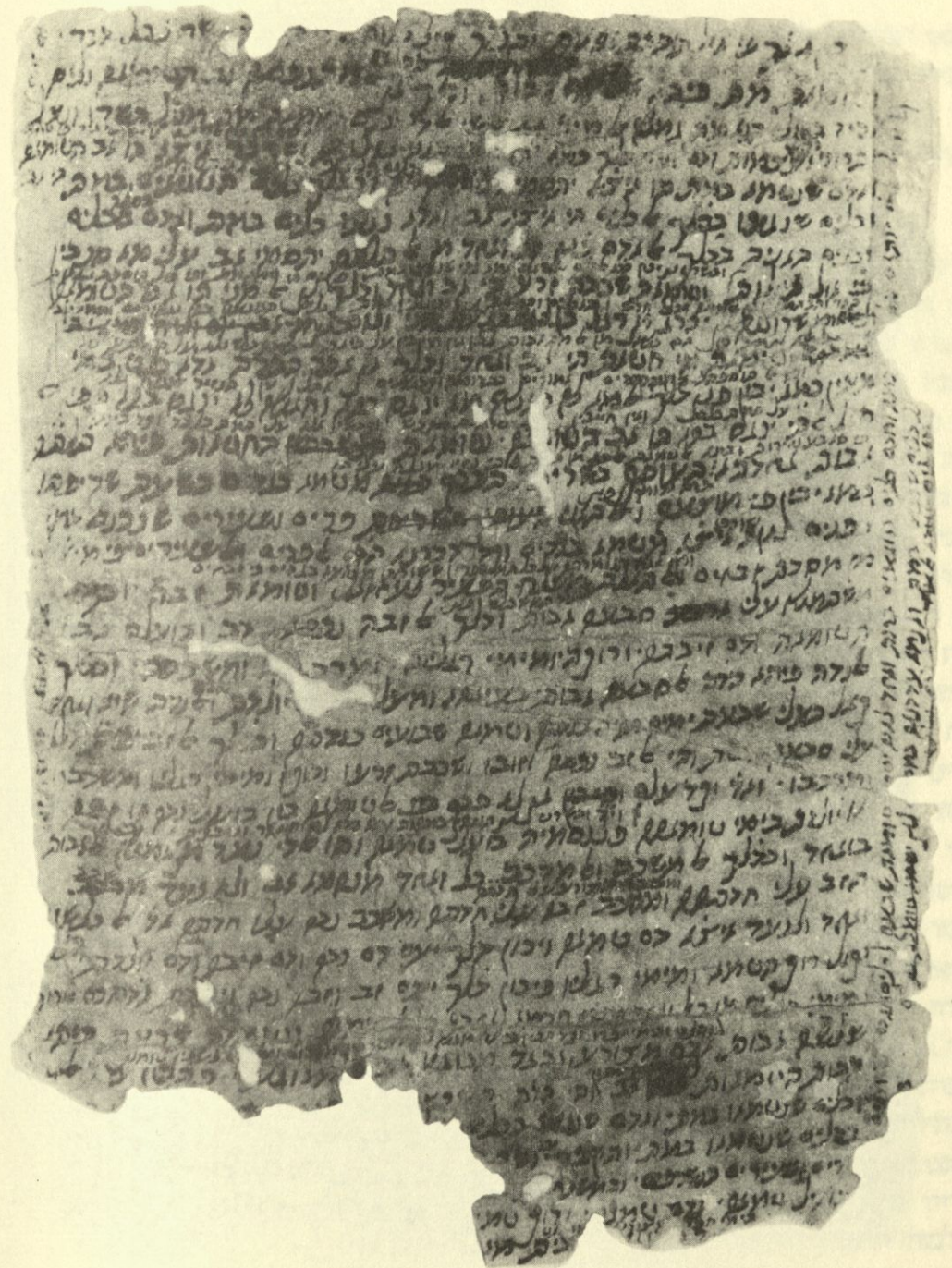
5 שתי ההוצאות המודפסות, זו של נ"י דירנבורג, סדר טהרות עם פירוש הרב ר' משה בן מימון, הוצאת מקיצי נרדמים, א. ברלין תרמ"ז (להלן: ד) וזו של י קאפח, משנה עם פירוש רבינו משה בן מימון, סדר טהרות, ירושלים תשכ"ח-תשכ"ט (להלן: ק), והות כמעט.

6 התקופה (לעיל, הערה 2), שם.

7 הההדרה של שני הקטעים נעשתה בעיקר בידי י בלאו. לא התחשבנו בייחודי הדפסה שבק.

אוסף אדלר, ENA 4045⁸, עמ' 1

אוסף אדלר, ENA 4045⁸, עמ' 2

עמ' 1

מעלוס אנה קד תקדם לנא פי ה' [ד] ה' [אלכמסה סדרים אלמתקדם שרחהא אצול]
כתירה מן אלטמאות ואל טהרות וּבכאצה [פי מסכת עדיות וכל מא גא מנא חית מא]
גא אנמא אנגלב פי גיר מוצעה למעני מא [ואצולהא ופרועהא כלהא אנמא הי פי
הדא]

אלסדר פלדלך לים אחיל פי הדא אל סדר עלי מא קד תב [ין] פי סדר מתקדמה
מן אמר טומאה או טהרה בל אגזל אל כלאס פיה מסתקל בנפסה גיר מפתק
לסדר אכר ואנא אקדם הנא מקדמאת בעד אן אקול אן כל גאסה מן אלגאסאת
אנמא מבדאהא ואסתנאדהא אלי נוע מן אנואע אל חיואן צרורה גיר אל צרעת
פאנהא' [...] ואן לים פי גמיע
אנואע אל חיואן מא יגס והו חי גיר אל אנסאן וחדה
אמא סאיר

10

אנואע אל חיואן פהי כלהא טאהרה פי חאל חיותהא וכדלך 'לא' יתגס נוע מן
אנואע אל גאסאת חיואן מן אל חיואנאת והו חי גיר אל אנסאן וחדה פאן
אל אנסאן [ינ] [ג] [ס] [ו] [ה] [ו] [ח] [י] יתגס והו חי ואקסאס אל [נגא] סה בחסב מא גא
בה נץ אל תורה עשרה טומאת שרץ וטומאת
נבלה וטומאת מת וטומאת שכבת זרע וטומאת [מ] חטאת וטומאת

4 מתקדמה] כנראה כיוון לסדר, המשמש כאן כעין ריבוי שבור, רוצה לומר, 'בסדרים קודמים' מתקדם
דק 5 פיה] פי הדא אלגרץ דק 6 מקדמאת] מקדמאת תכון מפתאח למא יתצמנה הדא אלסדר
דק 7 אנמא מבדאהא] אלמזכורה פי אלתורה פמבדאהא דק | גיר אל צרעת פאנהא] נספ בן
השטיין; ההמשך ותגס אלתיאב ואלחיתאן דון אן יכון אלאנסאן מבדא דלך כמא נעת אלתורה דק) או
חלק ממנו בודאי נוסף בשוליים ולא נשתמר ובשוליים השמאליים נראים רק עקבותיהן של ארבע
אותיות) 8 חין] החיית נכתבה על בית; חי או יתגס והו חי דק | וחדה] בסוף שורה 8 וברוב שורה 9
נכתב אמא סאיר אנואע אל (9) חיואן פאן אל גאסאת אל חאדתה ענהא לא תכון אלא בעד מותהא
ונמחק 10-11 וכדלך ... אל אנסאן וחדה] לא תגס גיראה ולא תתגס מן גיראה דק 11 גיר
מעליה נכתבה תיבה בת שלוש או ארבע אותיות, ששתי אותיות האחרונות הן לא. לכאורה נראה לקרוא
אלא, ולהניח, כי גיר נמחקה. אולם לא זו בלבד, שקשה לגלות את עקבות המחיקה, אלא האות הקודמת ללא
אינה נראית כא 11-12 פאן אל אנסאן] ואלאנסאן וחדה דק 12 ואקסאס אל גאסה] דלך אן
אקסאס אלגאסאת דק 13 אל תורה] שתי האותיות האחרונות נכתבו על אותיות אחרות | עשרה] אחד
עשר קסמא דק. וחסרה אצול טומאת יולדת (אם אמנם בסוף הרשימה נכונה קריאת צרעת), אולם בחשבון
הסופי (עין סוף עמ' 2) נמנה הכל; והשווה להלן, עמ' 1, שורה 16; עמ' 2, שורה 29; גם לפיהן לא תיקן
רבינו את המספרים הראשונים בטיטה | טומאת שרץ] אחר כך נכתבה תיבה וטומאת ועוד תיבה, אשר
נמחקה בודאות וקשה לפענחה (שכבת זרע? אולם התיבה השנייה אינה נראית כך) 14-15 וטומאת

15 החטאות וטומאות זבה וטומאת נדה וטומאת זב וטומאת הצר עת
 ומן הזה אל עשר טמאות מא פיהא אבות כתירה ומנהא מא פיהא
 אב ואחד פקט והיא תפע[י]ל דלך אל שרץ נפסה הו אב הטומא[ה]
 והיא אלאסס ואקע עלי כל [ש]כץ מן אל תמאניה אנואע אל מדכורה פי
 אל תורה והי החולד וכו דמה [ול]חמה ושחמה פי אלגאסה סוי [ול]עטא[ס]
 אל[שרץ]
 20 במגרדהא לא תנגס [י]ס[אי]ר אלשקצים ואלשרצים כאל צפאדע ואל [סלחפאת]
 [ואל] אפאע ואל חיות ונחואה אלכל [טאה]ר לא ינגס[אלנבלה הי איצא
 בנפסהא [א]ב[ה] טומאה]
 [ה]היא אלאסס ואקע עלי אלמ[י]תה מן 'גמיע אנואע' אל בהמה ואל חיה בין
 טהורה בין טמאה
 [ה]בין אלטמאה ואל טהורה פרק ודלך אן אל טהורה אדא נשחטה שחיטה כשרה
 פהי טאהרה ואלטמאה לא פרק ב[ין א]ן תדבח או תנחר או תמות מותהא אלטביעי
 ואיצא אן נבלת בהמה 'טמאה' וחיה 'בין' טמאה 'בין טהורה' ל'א פרק בין לחמהא
 ושחמהא ו'בהמה' טהורה ליסת

החטאות] רבינו כתב לראשונה וטומאת הנשרפין ומחקן, וכתב מעליהן החטאות, אין לקבוע בידאות, אם
 גרם רבינו וטומאות או וטומאת החטאות, ד גרם וטומאות, ק וטומאות. לפי ההמשך (עמ' 2, שורה 12
 וטומאת) נראה, שרבינו גרם וטומאת 15 וטומאת זבה וטומאת נדה] רבינו כתב לראשונה וטומאת נדה
 וטומאת זבה, מחק את נדה וכתב מעליה זבה, ומחק את זבה וכתב מעליה נדה | וטומאת זבה וטומאת נדה
 וטומאת זב וטומאת הצרעת (וכן נראה, לכאורה, לגרום, בה"א הידיעה, אם אמנם באמת נראים עקבות
 ה"א) וטומאת זב וטומאת זבה וטומאת נדה וטומאת יולדת (עין שורה 13) וטומאת צרעת דק 16 אל
 עשר טמאות מא] אלטמאות טמאה תכון דק; גם כאן לא תיקן רבינו את המספר (עין לעיל, שורה
 13) 17 אל שרץ] טומאת שרץ פיהא אב ואחד פקט ודלך אן אלשרץ דק 18 אלאסס] אלאסס אעני
 אלשרץ דק 19 החולד וכו] קיצר רבינו בכתיבה, בוודאי מתוך מחשבה, כי בעת ההעתקה הסופית פירוטו,
 ואכן, כך גירסת דק: החלד והעכבר והצב והאנקה והכח והלטאה והחמט והתנשמת | ודמה] ודם אלשרץ
 דק (והשינוי בא בגלל המנייה הארוכה של השרצים בדק) | סוי] סוי וארבעה מנהא גלודהא ולחומהא
 איצא סוי והי האנקה והכח והלטאה והחמט דק. הקו מעל הוי"ד של סוי מצוין, שהוי"ד משמש כאל"ף
 מקצרה או ממדדה (במקרה שלט אל"ף ממדדה), ולא כוי"ד מבוטאת או כחיריק מלא 20 במגרדהא]
 לפי תיבה זו וחדהא דק; ואכן, גם בכתב-יד קודמת תיבה (בתחילת השורה), אולם לכאורה מחוקה
 היא | וסאיר ... ואל סלחפאת] להמשך הוספה זו שבין השיטין עיין להלן, ואל אפאע וכו' | כאל צפאדע]
 לכאורה יש נקודה על הצד"י, ועל כן מסתברת קריאתנו, כי אפשר לנסח גם כאלצפרדע, כגירסת ד;
 כאלצפרדע ק | ואל אפאע (דקדוק, עמ' 93-94, 1168; ואלאפאעי דק) ... ינגס] נוסף בשוליים הימניים,
 והוא המשך ההוספה וסאיר ... ואל סלחפאת שבין השיטין. הרמב"ם הוסיף מלים אלו לא החל בשורה 20,
 שהן שייכות אליה, אלא החל בשורה 1 | אלנבלה ... בנפסהא] וטומאת נבלה פיהא אב ואחד פקט ודלך
 אן אלנבלה נפסהא דק 21 בין טהורה בין טמאה] בין טמאה בין טהורה דק 22 כשרה] כשרה עלי
 מא תבין פי חולין דק 24 בהמה טמאה וחיה בין טמאה בין טהורה] רבינו כתב לראשונה בהמה וחיה

25 כדלך בל שחמהא אדא מאתת [לא ת]נגס בוגה יוסנבין עלה דלך פי מוצעה מן
 עקצין' ודם נבלה לא ינגס טומאת
 נבלה לא מן אל טהורה לא מן אל טמאה וכדלך אלעטאם במגרדהא דן לחם ואל
 קרון ואלאטלאף ואלאטפאר אדא ב[א]ת מן אל גתה לא תנגס אמא אל מך אלדי
 פי [דא]כל אל עטאם פהו ינגס מן אל נבלה מ'ל' ב'ש'ר' [וכדלך] ה[י] מן אלשרץ
 מתל בשר הש[ר]ץ [והו] מ'ן אלמת מת[ל] בשר המת וקד]
 עמ' 2
 [ת]ב[י]ן דלך פי אול תוספת אהלית והנאך קיל מ'ח [הרי הוא] כ[ב]שר לכל דבר
 וטומאת מת פיהא [תסעה] אבות ודלך אן אלמת נפסה אב הטומאה וליס
 ארד בקולי הנא מת גמלה אל מית [בל] אלשי אלדי ינגס טומאת מת מתל בשרו ונצל
 ותרוד יר[קב] ועצמות ודם [ומתל] דלך כמא יא[תי פי] תאני אהלית [ול]א פרק בין
 כון אלמת [גוי און] ישראל גיר פי טומאת' [.....]
 הטומאה
 5 ואדם שנטמא במת הו איצא יתסמי [אב] [וכדלך] 'כלים הנ[וג]עים [בו הי] אב
 הטומאה' וכדלך כלים הנוגעים במת הי אב
 וכלים שנגעו בתלך אל כלים הי איצא אב ואדא נגעו כלים במת ואדם 'בתלך'
 (אל)כלים
 וכלים תאניה בדלך אל אדם פאן כל ואחד מן אל תלתה יתסמי אב עלי מא סנבין

טמאה, והוסיף אחריו בן השיטין אחרי בהמה את התיבה טמאה, אחרי וחיה את התיבה בין, ואחרי טמאה
 את התיבות בין טהורה | ובהמה טהורה] רבינו כתב לראשונה ואל טהורה, מחק אל והוסיף בן השיטין
 בהמה 27 אל גתה] כך, בשתי נקודות על התייז, ולא בשלוש; רבינו כתב לראשונה ה"א רהוטה מאד,
 ומחשש לקריאתה, אף בשביל עצמו, כתב ה"א ברורה יותר מעליה נאם האינטרפרטאציה של הקוים המרובים
 נכונה) 29 בשר השרץ] בשרו דק | מתל בשר המת וקד] ההשלמה לפי דק; אם אמנם הנוסח הראשון
 זהה לדק, צריך להניח, שלא היה מקום בשורה תחתונה זו ולכן היא קצרה מן הרגיל

1 אול] ליתא דק 2 אבות ודלך] מעל לשתי מלים אלו, וגם מקצת ימינה ושמאלה, כתב רבינו כמה מלים,
 אולם הן בלתי-ברורות 3 בשרו] כזית מבשרו דק 4 ומתל דלך כמא יאתי] וסאיר מא יאתי תעדידה
 דק | ולא ... טומאת] המשכה של הוספה זו שבין השיטין (עין ד עמ' 3, שורה 3 ואילך; ק עמ' יא, שורה 1
 ואילך), אשר לא הכל בהכרח את כל הנמצא בדק, לא נשתמר 5 וכדלך] תיבה זו נכתבה מעל לתיבה
 אחרת, שאינה ניתנת להיקרא | הי אב²] ליתא, ובמקומו ואדם הנוגע בהן דק 6-7 וכלים ... סנבין] וכלים
 שנגעו בדלך אלאדם כל ואחד מן אלתלתה אב הטומאה אעני אלכלים אלאולי ואלאדם ואלכלים
 אלתאניה וכדלך כלים שנגעו בכלים שנטמאו במת פהי איצא אב הטומאה וסנבין דליל כל ואחד מנהא
 נוסח שונה דק 6 בתלך אלכלים] רבינו כתב לראשונה בכלים, הוסיף אחריו בן השיטין בתלך, אולם

8 פי אול אהלות
 88 י'בשרט אן יכון הדא אלאדם ישראלי אמא גוי שנגע במת פלים הו טמא מת ופי אול תוספת אהלות
 28 י'הגוי והבהמ[ה וכן] שמונה וכלי חרש והאכלים והמשקן הנוגעין במת כלים הנוגעין בהן טהורים וממא יגב'
 28 י'אן [תעלמה] אן מע כון הדה כלהא מן אל מת אבות לכן אין חייבין על ביאת המקדש ולא על [אכיל]ת הקדשים'
 78 י'ונץ אל תוספתא במה דברים אמורים בתרומה וקדשים אבל אין הנזיר מגלח אלא'
 78 י'על המת בלבד ואין חייבין [על] טומאת מקדש וקדשיו אלא על המת בלבד וקד בינאה'
 18 י'פי סאבע נזירות ובינא אל טמאות מן [אלמת] אלתי נזיר מגלח עליהן'
 8 המשך טומאת שכבת זרע הי אב ואחד דלך אן אל מני הו אב הטומאה ומן שרטה אן יכרג מן רגל].....

שכח למחוק את הביטוי של בכלים ולא הוסיף את אל- 8 אול] תאני דק, והנוסח שלנו הוא הנכון, ועין ק עמ' יא, הערה 24 א8-18 ובשרט ... עליהן] קטע ארוך זה נוסף בין השיטין מעל השורות הרצופות 8 (אחרי שלוש המלים הראשונות) עד 12 (בשורות 9-11 השאיר רבינו בין השיטין מצד ימין מקום ריק ברוחב ארבע-שש אותיות), ונסתיים מעל שורה 13, כשהשליש האחרון של השורה נשאר ריק; שורה 8 - מעל שורה 8; שורה 8 - מעל שורה 9; שורה 8 - מעל שורה 10; שורה 8 - מעל שורה 11; שורה 8 - מעל שורה 12; שורה 8 - מעל שורה 13. בדק מתחיל הקטע במלים והדא כלה בשרט 8 א8 הדא] ליתא דק | מת] מת ולא ינגס טמא מת דק 88 הגוי] קאלוא הגוי דק | וממא יגב] לפני מלים אלו חסר קטע ארוך, הנמצא בד עמ' 3, שורה 23 עד עמ' 4, שורה 4; ק עמ' יא, שורה 19 עד עמ' יב, שורה 1. חלק של קטע זה נמצא בשוליים הימניים של העמוד, אולם בלא סימן לאן הוא שייך, והוא מקביל לד עמ' 3, שורה 11 ואילך; ק עמ' יא, שורה 13 מלמטה ואילך. מבחינת התוכן הכרח, שההוספה הזאת הכילה גם את המלים ומן אבות הטמאות אינא האוהל, אולם אין מקום למלים אלו בשוליים. וזה שנמצא בשוליים: [וא]לאהל א'די ינתגס ב'אל[מת ח]כמה (וחכם אלאוהל א'די ינתגס באלמת דק) וחכם כלים הנוגעים במת ואחד לאנה יטמ[א] (ינגס גירא במקום יטמא דק) טומאת שבעה (כאן לא המשיך רבינו בכתיבת הערה זו באותה השורה, כנראה מפני שסוף השורה הכילה כבר מלים שאין דיוע לאן הן מוסבות - והן ליס ינתגס, אחר-כך מקום ריק ברוחב של כשלוש אותיות, ואחר-כך וכלים - והמשיך באמצע השורה שלאחריה, וקשה לדעת מדוע לא בהתחלתה) [מת]ל כלים שנגעו במת ואנמא עדנאה במ[פרד] (עלי חדתה במקום במפרד דק) לאן יטמא טומאת (ונראית עוד מלה, אך היא נמחקה יחד עם יטמא טומאת, ואחר-כך המשיך רבינו באמצע השורה הבאה) מא ליס ... אלעור נוהיתר אינו קריא; דק אחרי לאן גירסתם שונה: לאן אלעור ואלבגד ואלשק א'די כאנת אוהל על המת פהי תנתגס וכי) 88 לכן [דקדוק, עמ' 256, § 407] ... הקדשים] הנוסח בדק שונה ומורחב בהרבה 88 אלא] בסוף שורה זו השאיר רבינו רווח ריק של כחמש אותיות 88 בינאה] עדנא דק 88 ובינא] ליתא דק | אל טמאות] טמאות דק | אלתי נזיר] שהנזיר דק המשך 8 הי] פיהא דק 9 ומן] לפני תיבה זו נראים עקבותיהן של כארבע אותיות, המחוקות כפי הנראה 9-10 רגל] [.....] קשה לקרוא את המושג; בדק כאן קטע ארוך, המתחיל במלים ואן יכרג מן] בן תשע שנים ויום אחד פמא זאד, וקשה מאוד להתאים את עקבות האותיות לנדרש. וזה מה שלכאורה

10 [....] וטומאת מי חטאת הי אב ואחד דלך אן אפר הפרה א'דא כלט במי מעין כמא יבין פאן דלך אלמא לה ח'אלה מא ינגס בהא וחאלה לא ינגס בהא פפי אל חאל אלתי ינגס בהא הו אב הטו[מא]ה וטומאת החטאות פיהא תלתה אבות אחדהא פרה אדומה פאן העוסק בשרי[פת] הפרה מטמא בגדים בשעת שריפתו כמא יבין פי מוצעה ואלתאני פרים ושעירים שנכנס דמן לפנים לאן 'שורפן' אינא מטמא בגדים וקד דכרנא הדה אלפרים ואלשעירים פי מ[ואצע] 15 מן מסכת זבחים 'ונץ אלגמר הא למדתה על כל המכפרין ששורפן מטמא בגדים פי זבחים' ואלתאלת 'ש[עיר] המשתלח פאן' משלח השעיר לע[ו]אול (מטמא בגדים) וטומאת זבה [...]. משתמלה עלי סבעה דלך אל זבה נפסה' אב ובוועלה אב הטומאה ודס זיבתה ורוקה ומימי רגליה ומרכ[בה] ומשכבה וכדלך אלנדה פיהא הדה אלסבעה אבות בעינהא ומעל[ים] אן אל' יולדת ואלנדה שי ואחד קאל תעלי שבעה ימים תהיה בנדתה וטמאה שבועים כנדתה וכדלך אלזב ישתמל 20 עלי סבע[ה] אבו[ות] והי אל זב נפסה וזובו ושכבת זרעו ורוקו ומימי רגליו ומשכבו

אפשר לקרוא: בן ל...דל עול מני ולו כאן מן אבן יום ואחד פמא יי. (החל מן ולו כאן הקריאה מאוששת, אך קשה להלמו, ואכן מחק רבינו את התיבות בן יום ואחד פמא יי), ועוד יש כארבע אותיות בתחילת שורה 10, שאינן ניתנות להיקרא 10 הי] פיהא דק | הפרה] פרה אדומה דק 11 יבין] יבין פי מסכת פרה דק 12 הטומאה] וסנבין תלך אלחאל פי אלפרק אלאול מן הדה אלמסכתא נוסף דק | החטאות] רבינו כתב לראשונה הנשרפין ומחקה, והשווה לעיל, עמ' 1, שורה 15 13 פרה אדומה פאן] מלים אלו נוספו מתחת לשורה (נשכן מעל השורה לא היה עוד מקום), ורבינו סימן בשלוש נקודות יי, אחרי אחדהא ומעל הפ"א של פרה, שהן שייכות לכאן | הפרה] הפרה ובקיה שגלהא דק; רבינו הוסיף כאן פאנה ומחקה 14 מוצעה] מן מסכת פרה נוסף דק | פרים] רבינו כתב לראשונה העוסק בשריפת פרים, ומחק העוסק בשריפת 15 לאן שורפן] רבינו כתב בתחילה לאנה, תיקן את הנו"ן לנו"ן סופית (את מחיקת הה"א אין רואים) והוסיף שורפן בין השיטין; פאן שורפן דק 16 ונץ אלגמר ... פי זבחים] ונץ גמר זבחים וכי דק | למדתה] למדת דק | המכפרין] המכפרים דק | שעיר המשתלח פאן] נוסף מתחת לשורה 16, שכן מעליה כבר נכתב | השעיר] שעיר דק | לע[ו]אול (מטמא בגדים) רבינו לא זו בלבד ששכח לכתוב את הו"ן הראשונה של לעזאזל, אלא הוא כתב לראשונה ואלתאלת משלח השעיר לעזאזל, הוסיף אחרי ואלתאלת את התיבות שעיר המשתלח פאן (עין שורה שלפני זו), אולם שכח להשלים את המשפט 17 סבעה] רבינו כתב לראשונה ארבע (ושהוא תחילת ארבעה) ומחקה | ודלך] ודלך אן דק | אב'] אב הטומאה דק (הטומא בטעות ד) 18 זיבתה] זיבתה אב הטומאה דק 18-20 וכדלך ... שבועים כנדתה] בדק סדר המשפטים הפך; המשפט הראשון הוא ומעלום ... שבועים כנדתה, ואחרי ואלנדה (כך!) ... אבות בעינהא 19 ומעלום אן] ומעלום מן נצוץ אלתורה אן דק | אל יולדת ואלנדה] טומאת נדה וטומאת יולדת דק 20 שבעה ימים תהיה בנדתה] וי טיטי; במקומו כימי נדת

ומרכבו * ואז וקד עלם אן לא פרק פי אלטומאה בין בועל נדה או זבה
או יולדת בימי טומאתה * וז' ובשרט אן תטהק (!) במקוה אמא אדא לס תטהר
ו[הי] בקית [מטמאה] ב[ועל]ל[ה] פלנסמיה בועל טמאה והו אלדי נעד מן
גמלה אלאבות

בואחד וכדלך אלמשכב ואלמרכב כל ואחד מנהמא אב ולא נעד מ'שכב'
25 הזב עלי חדתהה (!) 'ומשכב מצורע עלי חדתה' ומשכב זבה עלי חדתה ומשכב נדה
עלי חדתה אז אל כל שי

ואחד ולנעד איצא דם טמאה ויכון דלך יעם דם נדה ודם זיבה ודם יולדת [וכד]לך
נְקוּל רוק הטמא ומימי רגליו פיון דלך יעם זב זבה נדה וי[ול]דת אז חכם אלרוק
ומימי רגלים מן כל ואחד מנהם חכמא ואחדא [פי א]ל[טו]מאה וטומאת צרעת פיהא
שלשה אבות אדם מצורע 'מוחלט וקד תבין פי או[ל]ל[ה] מְגִלָה [אן לא פרק בי]ן מוסגר
ומוחלט לענין טומאה' ובגד מנוגע [ובית] מנוגע פתכון מ. אלד.

30 אבות הטמאות לב והי הדה השרץ [והנבלה והמת ואדם שנטמא במת]

דוהה תטמא דק | אלזב ישתמל | טומאת זב תשתמל דק 21 אל זב נפסה | הזב דק 22 עלם | אחרי
תיבה זו כתב רבינו תיבה בת שלוש אותיות, שאינה קריאה, אך התחילה ככל הנראה בוי"ו ואחריה כון (עין:
דקדוק, עמ' 228, 348§) ומחקן 23 i ויז' בדק הנוסח מורחב: בתוך שבעה לזכר או ארבעה עשר
לנקבה כמא קאל תעלי (ד מנסח כרגיל תעללי) ולאיש אשר ישכב עם טמאה | ובשרט ... בועלה |
הנוסח בדק מורחב: וממא יגב אן תעלמה אן טאלמא לא תטהר אלטמאה במי מקוה פהי מטמאה את
בועלה ולו בקית סנין בעד אנקטאע אלדס לא תטהר אלטמאה באלזמאן דון מי מקוה. גם סדר המשפטים
שונה בדק: המקביל אל פלנסמיה ... אלאבות קודם למקביל אל ובשרט ... בועלה | תטהק |
פליטת-קולמוס ברורה במקום תטהר | והי | אם הקריאה נכונה, יש לפרשה לפי דקדוק, עמ' 207,
326§ | פלנסמיה | עין: דקדוק, עמ' 91, 111§ | אלאבות | אבות הטומאות דק 24 בואחד | ולא נעד
בועל נדה עלי חדתה ובועל זבה עלי חדתה ובעל יולדת עלי חדתה אז אלכל שיא ואחדא נוסף
דק | אלמשכב ואלמרכב | אלמרכב ואלמשכב דק | ולא | ולס דק | משכב | רבינו כתב לראשונה
מרכב, מחק רכב וכתב מעליה שכב 25 חדתהה | פליטת-קולמוס במקום חדתה 25-26 אל כל שי
(ושמא צריך להשלים אליף בסוף השורה הקרועה: שי[א]) ואחד | חכם אלכל ואחד (אולם לעיל, בראש שורה
24, נמצא לשון דומה, ומקומנו מראה לכאורה, כי ואחדא שם - השווה: דקדוק, עמ' 153, 219§ - אינו
מקורי, אך עין להלן, שורה 28) בל נעד משכב ואחד פקט אננסה כל מן אננסה דק | ולנעד ... ויכון |
וכדלך איצא נעד דם טמאה פיון דק | יעם דם | עאם לדס דק 27 פיון דלך יעם | פיעם דלך
דק 28 שורה זו שבורה | מנהם חכמא ואחדא (עין: דקדוק, עמ' 153, 219§; ולעיל, שורות 25-26) | מן
האולא אלארבעה סוי דק 29 שלשה (ארבעה דק) ... טומאה | רבינו כתב במקורו שלשה אבות אדם
מצורע ובגד מנוגע ובית מנוגע, השלים אחר-כך בין השיטין מוחלט וקד תבין ... לענין טומאה. לפי זה מן
הראוי היה לשנות שלשה לארבעה (נאפיכי להלן הוא קובע, שאין הבדל בין מוסגר למוחלט לענין טומאה).
ואכן כך מנאו רבינו בסוף הקטע (השווה להלן, שורה 30), אולם שכח לתקן את שלשה (והשווה עמ' 1,
שורות 13, 16). הקטע המקביל בדק נד עמ' 6, שורות 1-10; ק עמ' ג, שורה 5 מלמטה עד עמ' ד, שורה
4) מורחב | וקד ... טומאה | קטע זה בא בדק במקום המקביל לסוף עמ' 2, אחרי ובית מנוגע | מ. אלד. |
קשה להלום את שרידי האותיות להקשר; ערד דק והוא מתאים 30 לב | רבינו מחק כמה פעמים, לפני לב

וכלים שנטמאו במת ואדם שנגע בכלים [שנטמאו במת וכלים שנגעו בכלים שנטמאו
במת וכלים שנגעו באדם שנגע]
בכלים שנטמאו במת והקבר 'והא'ל' ושכ' בת זרע ומי חטאת ופרה אדומה
ופ[רי]ם ושעירים הנשרפים והמשלח [זב זבה ונדה ויולדת ומרכב ומשכב
ו]בועל טמאה ודם טמאה ורוק טמא [א ומימי רגליו וזבו של זב ושכבת
זרעו ומצורע] 'בימי חלו[טו] מְצוּר' [ע בי]מי [ספרו ובגד מנוגע ו]בית מן[וגע]

35

ומעליה בין השיטין, את המספר, אך המניין הסופי כמו בדק (שם הנוסח אתגין ותלאותין), ועל כן השלמתי
בהמשך בהתאם לדק 31 ואדם שנגע בכלים שנטמאו במת | אחרי וכלים שנגעו בכלים ... (שורה 32)
... במת דק | וכלים ... (עד סוף שורה 31) | השלמתי לפי דק (נאסכי לפי סדר שונה; עין ההערה
הקודמת), מפני שהמספר הכולל שווה בכתב-היד ובדק (עין לעיל, הערה לשורה 30). מאחר שאין מקום
להשלמה, על-כורחט נניח, כי חלק, כמחצית, הושלם בין השיטין 32 והקבר והאהל | והאהל והקבר
דק 33 והמשלח | ושעיר המשתלח דק 35 בימי חלוטו ... ספרו | בימי ספרו ומצורע בימי חלוטו
בסדר הפוך דק | מנוגע² | בדק בא כאן הקטע המקביל לכתב-יד לעיל, שורה 29, וקד ... טומאה

ג. שני הדפים מלנינגראד

שני דפים אלה, המכילים את סוף ההקדמה לסדר טהרות, מורכבים מאחד-עשר קטעים בעלי גדלים שונים, המשולבים זה בזה בצורה סבוכה למדי. עמ' 1 מכיל את הקטעים א עד ד, עמ' 2 את הקטעים ה עד ו, עמ' 3 את קטעים ז עד התחלת קטע יא ועמ' 4 את חלקו השני של קטע יא. ואלה ההקבלות לנדפס:

קטע	ד	ק
א עמ' 31, שורה 7, עד סוף העמוד	עמ' לו, שורה אחרונה עד סוף לח	
ב עמ' 7, שורה 7 מלמטה עד עמ' 8, שורה 23	עמ' טו, שורה 12 מלמטה עד עמ' טו, שורה 16	
ג עמ' 10, שורה 12	עמ' יח, שורה 2	
ד עמ' 10, שורה 2, עד עמ' 10, שורה 23	עמ' יז, שורה 9 מלמטה עד עמ' יח, שורה 11	
ה עמ' 20, שורה 11 מלמטה עד עמ' 25, שורה 25	עמ' כח, שורה 9 עד עמ' לב, שורה 5 מלמטה	
ו עמ' 25, שורה 16 עד עמ' 25, שורה 21	עמ' לב, שורה 14 מלמטה עד עמ' לב, שורה 9 מלמטה	
ז דומה לעמ' 22, שורה 17 עד עמ' 22, שורה 23	דומה לעמ' כט, שורה 3 מלמטה עד עמ' ל, שורה 3	
ח עמ' 19, שורה 9 עד עמ' 19, שורה 16	עמ' כו, שורה 8 מלמטה עד עמ' כו, שורה 2 מלמטה	
ט עמ' 20, שורה 7 מלמטה עד עמ' 21, שורה 14	עמ' כח, שורה 13 עד עמ' כח, שורה 7 מלמטה	
י עמ' 23, שורה 15 מלמטה עד עמ' 24, שורה 24	עמ' לא, שורה 2 עד עמ' לא, שורה 6 מלמטה	
יא עמ' 25, שורה 25 עד עמ' 31, שורה 7	עמ' לב, שורה 5 מלמטה עד עמ' לו, שורה 2 מלמטה	

זה סדר כתיבת הקטעים: א, תחילת ב (השווה עמ' 1, הערות לשורה 24, ד"ה וכולך; ולשורה 25, ד"ה אנכסרת), תחילת ד (השווה עמ' 1, הערה לשורה 32), ג (השווה עמ' 1, הערות לשורה 26; לשורה 36, ד"ה הזב...הסופרים), סוף ד, סוף ב, רוב ה (להוציא את המשפט האחרון; השווה עמ' 2, הערה לשורה 45, ד"ה תקדימה), ז, ח, ט, י, המשפט האחרון של ה, יא, ו (השווה עמ' 2, הערה לשורה 45, ד"ה תקדימה). ואלה החטיבות

שבעמודים אלו: ה - יא - א, ומופנים ליה הקטעים ו (ואולי ז), ט, י. יוצא, שחטיבה זו מורכבת ביותר: תחילה כתב רבינו את א, שהוא סוף ההקדמה לסדר טהרות. אחר-כך הוסיף את קטע ה (להוציא את המשפט האחרון; השווה עמ' 2, הערה לשורה 45, ד"ה תקדימה) והשלים אחר-כך את ה ב-ח, ביט וביי (ושמא גם ב-ז); לאחר-מכן הוסיף את המשפט האחרון ל-ה, שהיה בחינת מעבר לקטע יא, כתב את יא ואחר-כך הוסיף בתחתית עמ' 3 את קטע ו. אכן, זו דוגמה מובהקת למחשבה ולעמל שהקדיש הנשר הגדול לכתיבת קטע זה, הנראה בצורתו הסופית כה בהיר, עד שהקורא מדמה, שנתהווה יש מאין. קטע ג כנראה אינו אלא טיוטה של חלק מקטע ד. הקטעים ב רח עומדים במבודד, כי לא נשתמרו הקטעים שהם מופנים אליהם. ויש שלא נשתמר הקטע שנוסף (עיי' עמ' 4, הערה לשורה 19). מאחר שרבינו צופף פעמים את השורות, פעמים הרחיבן, אין מספר השורות שווה אף כאן בכל העמודים: עמ' 1 ו 3 מכילים 40 שורות, עמ' 2 מכיל 47 שורות ואילו עמ' 4 מכיל 39 שורות. להלן הקטעים לפי סדרם אגב השוואתם עם הנדפס.⁸

8 דרכו בההדרה תואר בסוף סעיף ב: הדף מאוסף אדלר, עין שם.

[illegible]

אשר יצאנו ממצרים ונעלה אל ה' ונבנה את ביתו ונשבע לנו ה' לאמר אף כי נעלה אל ה' ונבנה את ביתו ונשבע לנו ה' לאמר אף כי נעלה אל ה' ונבנה את ביתו

טמא ואינו נעשה אב הטומאה לטמא וכלי מתכות ובגדים הי אלתי אדא דנאת באדם
שנטמא

במת תציר אב והי אלתי אדא דנאת באל מת ודנא בהא אדם ודנאת איצא בולך
אלאדם יציר אל כל אבות כמא דכרנא 'וכמא בינוה פי ספרי עלי מא אשרח פי אול
אהלות' אמא כלי שטף פליסת כולך בל אדא

דנא כלי שטף באל מת או כאן פי אהל המת פהו ינעגס טומאת שבעה
ויציר אב פקט ואן אנעם בה אדם או כלים אי כלים כאנת פאנהא תציר תלך
אל כלים או א' אדם ראשון לטומאה וכולך אדם או כלי מתכות או בגדים שנטמאו
במת אלתי תציר אב כמא תקדם אדא אנעם דלך אלאדם או כלי מתכות או
בגדים בכלי שטף פליס יציר אב ואנמא יציר ראשון לטומאה פקט ולולך
למא קאל ר' עקיבה פי אול פסחים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול
יום בנר שנטמא בטמא מת אלתבה אל תלמוד אל בבלי נר שלמתכת חתי יציר
אב הטומאה כמא בינא 'פי שרחנא לולך אל פרק' ופי אל ירושלמי קאלו אית תנא
תאני טמא מת

ע"ד | הוא ² קאלוא הוא דק 8 לטמא] וקד תבין פי ספרי אן בכלי חרש הכתוב מדבר וסאבין דלך פי
עאשר הדה אלמסכתא נוסף דק | וכלי מתכות] ושאר כלים דק | דנאת] כאן ובהמשך הצורה המוגרבת
הידועה (ועיין: דקדוק, עמ' 91, 100§). בנפסח הסופי נהג רבינו לתקנה לצורה המקובלת (ואף בלהג המצרי)
דנת, ועיין: י' בלא, לשוננו, ל (תשכ"ז), עמ' 60; ועיין ק למקום 9 אב] אב הטומאה דק 9-10 דנאת
... אל כל] דנא מנהא שי במת תם נגע בהן אדם תם נגעו באדם תציר אלתלתה דק; תן דעתך, שכמו
בשורה 6 לעיל האוטוגראף משתמש במלה הערבית דנא, ואילו הנפסח הסופי - במלה העברית
נגע 10-24 אמא ... תאצל] כל הקטע הארוך הזה הושמט בנפסח הסופי, וזה תרגומו: 'ואשר לכלי שטף,
הרי הם אינם כן, אלא אם נגעו כלי שטף במת או נמצא באוהל המת, הוא נטמא טומאת שבעה ונהיה אב
בלבד, ואם נגעו בו אדם או כלים, אלו כלים שהם, הרי אותם הכלים או האדם נעשים ראשון לטומאה. וכן
אדם או כלי מתכות או בגדים, שנטמאו במת, הנעשים אב, כמו שקדם, אם נגעו אותו אדם או כלי מתכות
או בגדים בכלי שטף, אינם נעשים אב, אלא נעשים ראשון לטומאה בלבד. ועל כן כאשר אמר רבי עקיבה
בתחילת פסחים [א:ו] לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת, קבעו התלמוד
הבבלי [שם, יד ע"א] נר שלמתכת, באופן שיהיה אב הטומאה, כפי שביארנו בפירושו לאותו הפרק [שם, ק עמ'
קסג]. ובירושלמי [פסחים פ"א ה"ז, כו ע"ד] אמרו: אית תני תאני טמא מת, אית תנא תני בטמא מת, ר"ל שיש
מי שאומר "בנר שנטמא טמא מת" והוא שיהיה הנר עצמו נטמא במת ונהיה טמא מת, לא שנגע בטמא מת.
ואמרו שם: מאן דאמר טמא מת בכלי שטף, ומאן דאמר בטמא מת בכלי מתכות, וכבר נתברר לך, שאם כלי
שטף הם בעצמם טמא מת, כגון נוגעים במת או נמצאים באוהל המת, הם אב, אבל אם נגע טמא מת בכלי
שטף, אינם נעשים אב, אלא ראשון לטומאה, לפי מה שנקבע ככלל. ומה שכתב לעיל, שגם כלי מתכות,
שנטמאו במת, נעשים אב, ולא אבי אבות הטומאה, כתב אולי אגב אשגרה לאדם ולבגדים 11 באל מת]
הרמב"ם כתב לראשונה בטעות מתאל ומחקה 12 תציר] תרגמתי מתוך הנחה, שבניין ראשון לפנינו, שהרי
הנושא (אנהא) מתאים רק לריבוי 'אדם או כלי מתכות', אם כן, צריך להניח, כי תלך אלכלים או אל אדם
שבהמשך היא תמורה מבארת לנושא הדקדוקי. מבחינה זו פשוט יותר, לכאורה, לחפוס תציר כבניין שני
(נעושה את הכלים ההם או את האדם ראשון לטומאה), אולם אז הנושא היה צריך להיות יחיד וזכר, השווה
את בה שלפני זה 16 ר'] בכתב-היד תוקנה הרי"ש מאת אחרת 18 פי שרחנא לולך אל פרק] תיבת

וגמיע מא עטמנא הדה אל אמר פהו תחרין ותחצין עלי חפטה וזכרה דאימא
חתי 'לא אחתאג אן אדכר הדה' אלאצול מתי מא אחתגת אליהא בל אחיל עליהא
פקט לאן
אל סדר נפסה יחתמל מן אל תטויל ואן לס תתכרר מעאניה מא פיה כפאיה
אלאן אבתדי באלשרח.

תפציל אמא כלי חרש פכין מא אנתגס באלמת פאנה יכון ראשון
לטומאה.
ולא יכון אב סוי דנא באל מית או כאן פי אל אוהל או נגע בו טמא מת וקד תקדם לנא
נץ אלתוספתא
פי דלך ופי פסחים ירושלמי קאלוא וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא
הוא

1 קטע א, שהוא סוף ההקדמה, מקביל לד עמ' 31, שורה 7 עד סוף העמוד; ק עמ' לו-לח. לאמיתו של
דבר, הוא המשך ישיר של קטע יא שבסוף עמ' 3 ובעמ' 4 כולו; עיין קטע יא, הערה לעמ' 3, ראש שורה 26;
והערה לעמ' 4, שורה 3, מלה אחרונה | וגמיע] וכל דק | תחרין] תחרין טעות-דפוס ק | ותחצין] לא זו
בלבד שהתייז באה ללא נקודות, אלא אף הצדי' הסופית | חפטה] חפטה הדה אלצדר דק 2 לא ... הדה]
הרמב"ם חשב לראשונה לסיים כאן את ההקדמה ורשם את המלים הסופיות אלאן אבתדי באלשרח, אחר-כך
נמלך, מחקן והוסיף מעליהן לא אחתאג אן אדכר הדה, ואת התיבה העוקבת אלאצול הוסיף באלכסון
מלמעלה אל השורה 3 נפסה] אחרי תיבה זו הוסיף הרמב"ם פיה ועוד התחלת אות ראשונה של מלה חדשה
(אולי התחלת מ"ם) - ושמא רצה לנסח פיה מן אלתטויל - ומחקה ושינה ליתחמל מן
אלתטויל 4 באלשרח] אן שא אללה תעאלי נוסף דק (תעלי ק; עיין: דקדוק, עמ' 24, 98§)

5 בראש השורה סימן, המסב את קטע ב למקומו, והוא ד עמ' 7, שורה 7 מלמטה עד עמ' 8, שורה 23; ק
עמ' טו, שורה 12 מלמטה עד עמ' טו, שורה 16. קטע זה נמחק, כפי הנראה, בעת שרבינו הכניסו למקומו
המתאים, בקו המחיקה מלמעלה למטה נמחק גם קטע ג | תפציל] לפניו כתב הרמב"ם, כפי הנראה, פיה
וכנראה דיטוגראפיה של פיהא קדמתו ומחקה 6 סוי ... מת] רצה לומר, בן אם נגע במת או היה באוהל
או נגע בו טמא מת. דק מנסחים ולו (= אפילו) נגע (שים לב למלה העברית לעומת המלה הערבית
באוטוגראף!) במת נפסה או כאן פי אוהל המת. תן דעתך לתוספת נפסה ולהשמטת או נגע בו טמא
מת! 7 ופי ... קאלוא] קאל תעאלי (תעלי ק) דק. המובאה היא מירוש' פסחים פ"א ה"ה, כו

אית תנא תני בטמא מת יעני אן תם מן יקול בנר שנטמא טמא מת והו אן יכון אלנר
 20 נפסה נטמא במת וצאר טמא מת לא אן יכון דנא בטמא מת וקאלוא הנאך מאן
 דאמ טמא מת בכלי שטף ומאן דאמ בטמא מת בכלי מתכות פקד תבין לך אן
 כלי שטף אדא כאנת הי נפסדה טמא מת מתל אן תגע במת או תכון פי אהל המת
 פהי תכון אב אמא אדא נגע טמא מת בכלי שטף פלים תרגע אב בל ראשון לטומאה
 עלי מא תאצל וכדלך כלי חרש לא יכון אב הטומאה אבדא לא פי טומאת מת ולא פי
 גידהא מן אלטמאות
 25 כמא נבין פי זבים ופי כלי מתכות כאצה אכרי מא לים פי סאיד אל כלים ודלך אנהא
 אדא אנטגסת תם אנכסרת
 (26 עין להלן, אחרי שורה 31)
 (27 עין הערה לשורה 26 שלהלן, ד"ה סופרים)
 פקד תטהרת באנכסארהא פאדא רגע ועמל מנהא אניה אכרי רגעתי אלי נגאסתהא
 אלאולי אי נגאסה
 כאנת וסנבין עלה דלך פי חאדי עשר הדה אלמסכתא והדא אלחכס 'איצא' אנמא
 הו מדרבנן קאלוא שמעון
 30 בן שטח גזר טומאה על כלי מתכות יעני גזר אן תרגע טמאה בעד טהרתה חתי תטהר
 במקוה
 ונץ אלגמר טומאה ישנה דרבנן פאעלם דלך.

הוב 'שמת' מטמא א במשא עד שימוק הבשר מדברי סופרים 26 [א]

ובקי עלינא מן הדא אלגרץ שיא אנא אדכרה ודלך אן זב חובה נדה ויולדת ומצורע הם
 מטמאין משכב
 ומושב מ[ן] התורה כמא קדמנא אמא אלמת פלים יטמא משכב ונץ ספרא עושה
 משכב ואין המת עושה
 משכב וסנבין מעני הדא אלכלאם פי מוצעה לכנהם קאלוא אן האולא אלמדכורין
 אדא מאתוא מטמאין משכב
 35 מתל מא כאנו אחיא כמא סנבין עלה דלך פי אכר נדה מן הדא אלסדר והדא אנמא הו
 מד[רבנן] ופי ספרא
 הוב שמת מטמא במשא עד שימוק הבשר מדברי סופרים ופי תוספת נדה קאלוא הוב
 וה[נדר] ה[ו] והיולדת [והמצורע]
 שמתו מטמאין במשא עד שימוק הבשר ואין מ[טמאין] אל[א] ברובן ואין טומאתן
 אלא מדברי סופרים ו[ש]מעון אומר

26 קטע ג, שאינו אלא שורה אחת, נכתב, כפי הנראה, לפני סוף קטע ב ונעין לעיל, הערה לשורה 25,
 בסופה, והוא השורה הבודדת ד עמ' 10, שורה 12; ק עמ' יח, שורה 2. ומסתבר, שנכתב כטיטה להכנת
 קטע ד; עין להלן, הערה לראש שורה 32. על מחיקתו עין לעיל, הערה לראש שורה 5 | במשא רבינו כתב
 במקורו **במשכב**, על הכ"ף כתב אליף ואת הבית מחק | **סופרים** אחרי תיבה זו כתב רבינו את התיבות
 שלהלן ומחקן: **יעני במשא אן ינשא עלי אלשי פיטמא** (שורה 27) ואהל אלמשכב אלזב ו יריל במשא
 שיינשא על דבר ויטמא. ואנשי המשכב [כלומר, המטמאים משכב] הוב ו
 32 קטע ד ושרביט מחקו, כפי הנראה, לאחר שהכניסו בנוסח הסופי למקומו מקביל לד עמ' 10, שורה 2
 עד עמ' 10, שורה 23; ק עמ' יח, שורה 9 מלמטה עד עמ' יח, שורה 11. בתוך קטע זה כלול הקטע הקצר ג,
 ומסתבר, שלאחר שסיים רבינו את כתיבת חלקו הראשון של קטע ב (עד שורה 24, וכדלך), התחיל לכתב את
 קטע ד בתחתית העמוד, בהשאירו לפניו רווח של כעשר שורות. אך כשהגיע לניסוח קטע ג (עין להלן, שורה
 36), התקשה, ועל כן התחיל מנסחו בתחילת השליש התחתון של העמוד. לאחר שגמר שם את ניסוח קטע ג,
 כתבו כחלק של קטע ד, מחק את קטע ג (שורה 26) יחד עם קטע ב (שורה 5) והמשיך בקטע ד. רק לאחר
 גמר קטע ד הוסיף רבינו את סוף קטע ב (עין לעיל, הערה לשורה 24, ד"ה וכדלך), וכך מלא מה שנשאר
 ריק מן העמוד. השורות האחרונות (38–40, ובמידת־מה גם 37) נכתבו באותיות ועירות יותר וצפופות יותר, שכן
 רבינו רצה לסיים את הקטע בעמוד זה | ובקי ... אן רצה לומר, שנשאר עליו מענין זה דבר, שאוכיזר והוא
 ש... ואיצא פאן דק | זב ... מטמאין אלזב ואלזובה ואילולדת ואלמצורע כל ואחד מנהם מטמא
 דק 33 מן התורה מדאורייתא ד מדאורייתא ק 34 וסנבין ... מוצעה רצה לומר, שנבאר את מובן
 מאמר זה במקומו; ליתא דק 35 כמא סנבין וסנבין דק | אלסדר פי קולהם הוב והזבה והנדה
 והיולדת והמצורע שמתו מטמאין במשא עד שימוק הבשר נסף דק 36 הוב ... סופרים] וזה לקטע ג,
 השווה לעיל, שורה 26 | וה[נדר]ה והזבה והנדה דק; לכאורה אפשר היה להשלים וה[זב]ה במקום וה[נדר]ה,
 אך קל יותר להניח השמטת הזבה אחרי הזב 37–38 ו שמעון ... וקדשיו ליתא דק | 38 שאין ואין

שׁוּרֶפֶן עֲלִיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה וְאֵין חֵיבִין עֲלֵיהֶן עַל טָ[ו]מְאָת מִקְ[ד]שׁ וְקִדְשׁוֹ שֶׁאֵין טוֹמְאָתָן אֶלָּא מִדְּב[רִי] סוֹפְרִים יַעֲנִי טוֹמְאָתָן [קְלָה] [וְ]מַעֲנִי קוֹלָהּ בַּמֶּשֶׁא אֲדָא נִשְׁאוּ עַל הַמִּשְׁכָּב וְנִגְסוּהָ וְל[ו] פָּצַל בִּינֵהֶם וּבִינָה אֲבָן מִתַּל [לֹו כֹא] נוֹא א[ח]יָא כִּמְא נִבִּין פִּי

40 אכר נדה פ

וְפִי תוֹסַפְת פֶּרָה שֶׁהִשְׁ[נִי מַט]מָא מִשְׁקָן לַעֲשׂוֹת תַּחֲלָה וְהַמִּשְׁקָן מִטְמֵא אֶת הָאֹכְלִין לַעֲשׂוֹת שְׁנִיִּים וְכֹדֶלֶךְ אֶל מִשְׁקָן טְמֵא תִּנָּגֵם אֶל כָּלִים לִכֵּן בִּשְׂרֹט אֵין תִּכְוֵן תִּלְךְ אֶל־מִשְׁקָן אֲנִתְּגַסֵּת מִחֻמַּת הַשֶּׁרֶץ וְנִחוּהָ אַעֲנִי אֲנָהּ לֹם יִנָּסְהָא אֶלָּא רֹאשׁוֹן לְטוֹמְאָה וְעַלִּי מָא יִבִּין פִּי אֲכֹר וּבִים אֲמָא אֹכְלִין טְמֵא פִּלָּא תִּנָּגֵם כָּלִים בּוֹגָה וְנֵץ גִּמְר פִּסְחִים אֵין אֹכֵל מִטְמֵא כְּלִי וְאֵין כְּלִי מִטְמֵא כְּלִי

דק | טומאת [קלה] קראתי כך מפני שנראו עקבות של טיין סופית אחרי טומאת, אחרת הייתי מעדיף לנסח טומאת משכב. טומאת משכב מדברי סופרים אנהם אלחקה במשכב הוב דק 39 קולה [קולה דק | נשאו] נשא רובו דק | ונגסוה] ויירדהחיבור מיותרת, שהרי כאן מתחיל משפט הסיפה. אולם אפשר להבחין בעקבות ברורים של הויץ. על כן יש לפרשו לפי דקדוק, עמ' 193–194, §307, שם הובאו דוגמאות לויירדהחיבור לפתיחת משפט סיפה. אנתגס אלמשכב דק | פצל ... אבן] כאן בין גסס הדיא אלוז אלמית ובין אלמשכב חגר פאצל דק | מתל לו כאנוא אחיא] מתל מא כאן יגסה חיא דק. הייתי מעדיף לנסח מתל מא. כנסחת דק וכפי שנמצא גם באוטוגראף (ולעיל, שורה 35) מתל מא כאנו אחיא. אולם אפשר אולי לראות עקבות של למיד אחרי מתל. ואכן, מתל לו מצוי בכתיב הרמב"ם, עיי' י בלאו, תשובות הרמב"ם, ג, ירושלים תשכ"א, עמ' 113, §203 39–40 כמא נבין פי אכר נדה] י:ד (במהדורת קאפח עמ' תרל) | פ] באות זו פתחת המלה השלישית של השורה האחרונה בעמוד זה, אולם בגלל שבר לא הצלחתי לקרואה. בהתחלת המחצית השנייה כתוב אולי במפרדה. תכון אכזה

[ה] 1 קטע ה מקביל לד עמ' 20, שורה 11 מלמטה עד עמ' 25, שורה 25, ק עמ' כח, שורה 9 עד עמ' לב, שורה 5 מלמטה. המשכו הישיר הוא קטע יא, על דרך הוספת קטע יא עיין להלן, הערה לשורה 45, ד"ה תקדימה; וכן קטע יא, עמ' 3, הערה לשורה 26 | ופי ... שניים] שורה זו נוספה מאוחר יותר, כפי שמוכח מן האותיות הקטנות יותר בחלקה השני ובעיקר מהיות הרבע האחרון של השורה ריק | לעשות²¹ לעשותן דק | האכלין] כך גם ק, האוכלין ד 2 אל משקין משקין דק | טמאין] טמאים ק | אל כלים] אלכלים כלהא דק 3 ונחוה] ליתא דק; ואכן הרמב"ם מחקה יחד עם המשפט שלאחריה; עיין ההערה שלאחר זו | אעני ... זבים] הרמב"ם מחק תיבות אלו, ובסוף השורה הקודמת נלפני ונחוה, עיין עליה בהערה שלפני זו הוסיף את הסימן 66 והוא מוסב על קטע ט, המקביל לד עמ' 20, שורה 7 מלמטה עד עמ' 21, שורה 14, ק עמ' כח, שורה 13 עד שורה 7 מלמטה. לכאן שייד, כנראה, המשפט הרשום בשולי האוטוגראף מצד שמאל וכדלך כלים טמאין] תנגס אל אכלים זוכן כלים טמאין] מטמאין אכלי' 4 בוגה] הרמב"ם הוסיף את התיבות ואחפס הדיא וזכור זאת ומחקן; וקד תקדם לנא זכר דלך

[26]

5 ופי תוספת טבול יום חומר במשקין שהמשקין מטמאין כלי חרש מאוירו מה שאין כן באוכלין ואמא אוכלין טמאין ומשקין טמאין פלא תנגס אל אנסאן אדיא אנצם בהא אלא בדיה כאצה פאנה אדיא למס בידה אוכלין טמאין או משקין טמאין נטמאו ידיו פקט או אחדהמא עלי מא באן

פי חגיגה אמא אדיא אכל אוכלין טמאין כחצי פרס או שתה מן משקין טמאין רביעית פאנה חנינד

9 נפסלה ג[ו]י[ו]תו אעני אנה מתל (!) שני לטומאה ואדיא אנצם בתרומה פסלה 11 ומעלום ממא תקדם לנא אן זובו של זב ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו כלהא מן אבות הטמאות והי כלהא משקין טמאין ועמדהא אסס משקין טמאין לאנהא תולדות המים

כמא יבין פי אכר מכשירין] והדיה הי אלתי יסמונהא פי אלתלמוד משקה הוב ונטירהא מן כל טמא תתסמי משקה דלך אלטמא אן כאנת מן טבול יום מתלא תסמאת משקה טבול יום ואן כאנת מן טמא מת תסמאת משקה טמא מת ונחוה מן מצורע תס[מאת משקה מצורע]] וכדלך איצא דס הנדה ודס המת הי אבות הטמאות והי משקין

לאן אל דס מן גמלה שבעה משקין אמא אל זב ואל זבה וגירה מא' מן אל אבות אדיא אנצמוא במשקין

טספ דק 5 באוכלין] באכלין דק 6 ואמא] האותיות אמא נכתבו על כדלך יכר, אמא דק | אוכלין] אכלין דק | פלא] הפ"א נוספה מאוחר יותר, כפי שניכר מצפיות כתיבתה | אדיא אנצם בהא אלא] אדיא נגע בהן אלא אן אנצם דק | כאצה] פקט דק וביטויים נרדפים הם 6–7 פאנה ... אחדהמא ולצורת הזכר אחדהמא השווה: דקדוק, השלמות לעמ' 164, §234a] הנוסח בדק שונה: פאן (פן טעתדפוס ק) ידיו טמאין אן כאן למס אלאכלין או אלמשקין בדיה גמיעא נטמאו ידיו ואן כאן דני בידה אלוואחדה נטמאת אלוואחדה 7–8 באן פי חגיגה] תבין פי חגיגה וכמא נבין פי מוצעה מן פרה ומסכת ידים דק 8 אכל] אכל אלאנסאן דק | אוכלין] אכלין ק | מן] ליתא דק 9 אעני אנה] ויציר דק | בתרומה] הרמב"ם כתב בתחילה בטעות באוכלי (ורצה לומר, באוכלין) ומחקה | פסלה] הרמב"ם הוסיף בתחילה ואעלם אן אדיא (10) נגע זב וזבה נדה ויולדת במשקין פליס תציר תלך אלמשקין ראשון לטומאה ואנמא תציר (11) אב הטומאה ידע שאם נוגע זב וזבה, נדה ויולדת במשקין, אין אותן המשקין נעשין ראשון לטומאה, אלא נעשין אב הטומאה ומחקו ופסקו אחרת, עיין בהמשך 13 יסמונהא פי] יסמיהא דק | טבול יום מתלא ... משקה מצורע] באוטוגראף הסדר הוא טבול יום, טמא מת, מצורע, בדק (שבהם חסרה אף מתלא) טמא מת, מצורע, טבול יום; אן כאנת מן טמא מת תסמאת (ק, כאן ולהלן, תסמת, והשווה עמ' 1, שורה 8, ד"ה דנאת) משקה טמא מת ואן כאנת מצורע תסמאת (!) משקה מצורע וכדלך (!) מן טבול יום יסמונהא (!) משקה טבול יום 14 וגירהמא] הרמב"ם כתב לראשונה וגירה והוסיף מא בן השיטין | אל אבות] גמיע אבות הטמאות דק | אנצמוא] נגעו דק, ושוב לפנינו חילופי מלה עברית

[27]

ולא יוגד פיהא אב וכלי חרש יוגד ראשון והו אן ינ'גס באב מן אבות הטומאות ויכון שני אדא
 אנט'גס במשקן טמאין שהן תחלה ואן שאר כלים אעני 'בגדים' וכלי שטף קד תכון
 אב הטומאה וראשון[ו]
 40 לטומאה ושני לטומאה איצא והו אן תנתגס במשקן שהן תחלה פקט לאן כל ולד
 הטמאות אינ[ו]
 מטמא כלים אלא משקה כמא תקדם וליס כל משקה ינ'גס אל כלים אלא 'מסתנד
 אלי אב כמא תקדם'
 ולא תכון 'אל כל[י]ס' שלישי ורביעי ואן אל אנסאן יכון אב הטומאה ויכון ראשון ולא
 יכון שני אבדא 'במגע' לאן כל ול[ד] טומאה[ו]
 אינו מטמא אדם וכדלך אל משקן לא תנ'גס אל אדם במגע לכנה יכון שני אדא אכל
 אכלין טמ[א]ין[ו]
 44 או שתה משקן טמאין ודלך כגורה דרבנן עלי מא דכרנא פי שבת וכמא נבין פי אכר
 ז[ו]בים[ו]
 44א 'פהו יפסול את התרומה חתי יטהר ולא יחתאג הערב שמש וספרא אין האוכל אכלים
 טמאים ולא השו' מש' טמ' טמא טומאת [ערב']

45 פהדא מא ראינא תקדימה ואנא ארי אן ארשדך הנא ואנבהך
 עלי מא ימכן אל גפלה פיה

[ו] וְכֹדֶלֶךְ כִּלִּים שְׁנֵטְמָאוּ בַּמִּשְׁקָן עוֹלֵן מִיָּד [טו]מֵאֲתָן
 47 בו ביום נץ ספרא

עמ' 3 [ו] ואלמשקן אלדי ינ'גס בהא הדא אלדי אכל אוכלין טמאין ושתה משקן טמאין או אל
 משקן אלתי תכרג מנה הי תחלה כמא תקדם מן קולהם כל הטמאין בין קלן בין
 חמורין
 3 משקן היוצאין מהן כמשקן שהוא נוגע בהן אלו ואלו תחלה

מן אלנאס שני למעני אנה יפסול דק | את התרומה | כמא יבין נוסף דק | יטהר | יטהר במקוה
 דק | ולא | פהדא טהר לים דק | וספרא | לאנהא טומאה קלה מדרבנן נץ ספרא דק | אכלים טמאים |
 אכלין טמאין דק | השו' מש' טמ' | הקצורים באים כאן, לא רק מפני שהרמב"ם ידע לפתורם ללא קושי וואכן
 עשה כך גם במקרים אחרים; עיין להלן, עמ' 3, שורה 38, רבו', עמ' 4, שורה 13, הכה', אלא גם מפני
 שהשתדל להכניס לתוך השורה תיבות הרבה ככל האפשר. השוטה משקין טמאין דק 45 פהדא מא
 פהדה הי גמלה אלאצול אלתי דק | תקדימה | בתקדימה תוטיה למא אריד שרחה דק. כאן הסתיים,
 למעשה, קטע ה, והרמב"ם המשיך בעמוד שלאחריו לכתוב את קטעים ו-י. אחר־כך החליט להוסיף על קטע
 ה וכתב לראשונה בתחתית עמ' 2 את המשפט האחרון שבקטע ה: ואנא ארי ... אל גפלה פיה, וכתב
 אחר־כך את קטע יא (שבשליש האחרון של עמ' 3). אחרי שסיים את קטע יא, חזר לקטע ה, הוסיף בו שורה
 44א יחד עם קטע ו 45-46 ואנבהך עלי מא ימכן | הרמב"ם כתב לראשונה, אחרי התיבות הקודמות
 ארשדך הנא, את התיבות אלי מא ימכן | (ואכן, כך גירסת דק, ומעניין, שבסופו של דבר נתקיימה הגירסה
 הראשונה), אך אחר־כך מחקן
 [ו] קטע קצר זה - קטע ו - הוא חלק של קטע ה (ועיין לעיל, הערה לשורה 44א) והוא נכתב באמצע השורה
 שקטע ה מסתיים בה. ועיין גם הערה לשורה 45, ד"ה תקדימה. קטע ו מקביל לד עמ' 25, שורות 16-21,
 ק עמ' לב, שורה 14 מלמטה עד שורה 9 מלמטה 46-47 עולין ... ספרא | באיטוראף ניתן ההסבר בלשון
 ספרא, שלא כגירסת דק, אשר לשונם: שהן תחלה פהדא אדא טהרת במי מקוה טהרת פלא תחתאג
 הערב שמש ופי ספרא קאלוא (לאמיתו של דבר נפסק כאן קטע ו) כלים שנטמאו במשקין עולין מידי
 טומאתן בו ביום לאנהא טומאה מדרבנן עלי מא קדמנא

[ו] 1 קטע ז דומה לד עמ' 22, שורות 17-23, ק עמ' כט, שורה 3 מלמטה עד עמ' ל, שורה 3, אך אינו זהה
 לו. והשווה לעיל, הערה לשורה 20, ד"ה תחלה (ואולם שם אין סימן, שקטע כלי־שהוא צריך להשלמה). בגלל
 ההבדלים הניכרים לא ראיתי טעם להביא חילופי־נוסח. קטע זה, וכן קטעים ח, ט, נמחקו, כנראה, בקו
 מלמעלה למטה, לפי הנראה כאשר הרמב"ם הכניסם למקומותיהם המתאימים בעת כתיבת הנוסח
 הסופי | ואלמשקין | לפני תיבה זו נכתב ודאלך (?) ונמחקה. תרגום קטע ז כולו: 'זהמשקים שנגע בהם מי
 שאכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין או המשקין שיוצאין ממנו, הם תחילה, כמו שקדם מאומרם ...' (נטבול
 יום ב:א)

מוסב לקטע י (= ד עמ' 23, שורה 15 מלמטה עד עמ' 24, שורה 24, ק עמ' לא, שורה 2 עד עמ' לא,
 שורה 6 מלמטה), שצריך להיות מוכנס בין שני אבדא לאמא | יוגד | לפי דקדוק, עמ' 204-205, §3233,
 פיוגד דק 38 אב | כמא תקדם נוסף דק | וכלין רבינו כתב לראשונה ואן כלי, מחק את הוי"ו וכנראה גם
 את אן והוסיף וי"ו לפני כלי, ואמא כלי דק | יוגד | פיכון דק | ראשון ... שני | ראשון ושני
 דק 38-39 אדא אנט'גס | ודלך באן ינ'גס דק 39 תחלה | עלי מא תקדם נוסף דק | ואן | אמא
 דק | בגדים | מלבד תיבה זו נוספה מסתמא גם הוי"ו של וכלי שלאחריה מאוחר יותר | קד | פקד ובגלל אמא
 שלפניה | דק 40 שהן תחלה | טמאין דק; ואכן, אף הרמב"ם כתב בתחילה טמא ומחקה לפני שהשלים את
 המלה, ואם אמנם נוסח דק מקורי, הרי חזר בו לאחר־מכן 41 מסתנד (מא אסתנד דק) אלי אב כמא
 תקדם | רבינו כתב לראשונה מא ינ'גס כראשון לטומאה ד[...]. ומחקה 42 תכון אל כלים | יוגד כלי מן
 גמיע דק | שלישי ורביעי | לא שלישי ולא רביעי דק. אחרי מלים אלו נמצא בדק קטע נוסף: וממא יגב אן
 תעלמה אן אלכלים טמאין ולו אנט'גסת במשקין טמאין פאן תלך אלכלים תנ'גס אלאוכלין (אלאכלין ק)
 ויכון אלאוכל שלישי פיכון פסול בתרומה פקט כמא נבין פי אכר זבים | ואן ... יכון | אמא ... פיכון
 דק | במגע | מן התורה ולא מדרבנן בטומאת מגע דק 43 וכדלך ... במגע | ולא אלמשקין טמאין
 פאנהא לא תטמא אדם שנגע בהן כמא תקדם ביאנה דק | אכלין | אוכלין דק 44 טמאין | וסאיר מא
 עדר פי אכר זבים נוסף דק | כגורה | כלה גורה דק | דכרנא פי | כפי הנראה כתב הרמב"ם לראשונה
 דכרת ועוד שתי אתיות, ותיקנה אחר־כך על־ידי תיבת (דכרנא) פי עלי, תבין פי גמר דק 44א שורה
 זאת כתב הרמב"ם בין השיטין, אך מכיוון שהיא לא הספיקה, הוסיף את המשכה כעבור שתי שורות באמצע
 השורה, והוא קטע ו. את תחילת קטע ו סימן ב ו על כן מסתבר, שסימן זה בא גם אחרי המלה ערב, והשווה
 להלן, הערה לשורה 45, ד"ה תקדימה, על זמן הוספת שורה זו | פהו יפסול | לכן הדא אלדי נוסב אלשכץ

[ח] ופי תוספת טהרות
קאלו פי טבול יום כשם שהוא פוסל משקה תרומה ואוכלי תרומה כך הוא פוסל אוכלי
הקודש
5 ומשקה הקודש והנאך קיל אחד טבול יום מטומאה חמורה ואחד טבול יום מטומאה
קלה
ואפילו טבול יום מזב וזבה ושאר הטמאות שבתורה ה' [רי] ה' כטבול יום מן השרץ.
[ט] אעני אן תכון מסתנדה פי נגאסתהא אלי אב הטומאה מתל אן יגסהא
אלאב או אלראשון
או אלשני כמא תקדם לא תכון קד אנתגסת בידים טמאים והיא הו מעני קולהם פי
אל תלמוד
דאיטמו מחמת שרץ חית מא קאלוה יעני אנהא לא תכון אנתגסת בידים אלתי גזרו
עליהם
10 אן יכנוא שניות אבדא כמא יבין פי מוצעה [ופי גמר חגיגה ירושלמי קאלוא פשיטה
שאין משקה מטמא מן היד לטמא את הכוס ואנמא תנגס משקין שנטמאו
מ]חמת ידים לאכלים של] תרומה פקט כמא נבין פי אכר זבים] וקד תבין פי
תוספת טהרות אן אל משקין

[ח] קטע ח ושמחק, כנראה, בשני קוים; השווה לעיל, הערה ראשונה לשורה 1) מקביל לד עמ' 19, שורות
16-9; ק עמ' כו, שורה 8 מלמטה עד השורה לפני האחרונה. הוא מתחיל ברבע האחרון של השורה שקטע
נסתיים בה, אך נמך ממנה במקצת 4 קאלו] קאלוא דק; והשווה: דקדוק, עמ' 53-54, §42-43 | טבול] שתי האותיות הראשונות נכתבו על אותיות אחרות, שהראשונה מהן הייתה אולי
חית | ואוכלי] ואוכלי דק | אכלי דק 5 והנאך] לפניכן נכתבה פאחפט (כנראה התחלת
פאחפט דלך זכור ואתי) ונמחקה

[ט] 7 קטע ט מוסב לקטע ה נעין עמ' 2, הערה לשורה 3, ד"ה אעני ... זבים], והוא מקביל לד עמ' 20, שורה
7 מלמטה עד עמ' 21, שורה 14; ק עמ' כח, שורה 13 עד שורה 7 מלמטה. כמוהו בקטעים ג, ח (נעין לעיל,
הערה ראשונה לשורה 1) הוא נמחק בקו; החלק שנוסף בשוליים (נעין להלן, הערה לשורה 10, ד"ה ופי ...
זבים) אף נמחק בשני קוים 8 תכון קד] אן תכון דק | טמאים] טמאין לאן אלידים טמאין מטמאין את
המשקין איצא כמא יבין פי מוצעה מן זבים וטבול יום וידים דק 9 אנהא] אן הוה אלמשקין טמאין
דק | אנתגסת] קד אנתגסת דק 9-10 אלתי ... יכנוא] טמאין אלתי הי דק 10 ופי ... זבים]
הישראל בשוליים, ובעת שכתב הרמב"ם את הנוסח הסופי ושיבץ את הקטע במקומו, הוא מחקו כאן בשני קוים
(והשווה עמ' 3, הערה ראשונה לשורה 1) | פשיטה] לכאורה בה"א סופית, ולא באל"ף סופית; פשיטא
דק | מטמא] מיטמא דק | משקין] שתי האותיות הראשונות של מלה זו נכתבו על אותיות אחרות | פקט]
ותרגע תלך אלאכלין שניות נוסף דק | וקד] הרמב"ם כתב לראשונה אמא ומחקה | טהרות] פ"ב ה"א

אלתי תגסהא אלאכלין וכדלך 'אלמשקין' אלתי תגסהא אל כלים ולו אנתגסת
באחורי הכלים פאן
תלך אלמשקין תטמא כלים אחרים פאעלם היא.

[י] ודלך אן אלאב ואל ראשון ואלשני
יגעלהא תחלה כמא תקדם ואלשלישי לא יגס אל משקין ראסא אלא אן יכון משקה
קודש
ונץ תוספת טהרות אין לך משקה הנוגע בשלישי טמא אלא קודש בלבד ואדא אנתגס
היא אל
15 משקה קודש פהו ירגע תחלה כמא זכרנא ולדלך נצת אל תוספתא משקין מטמאין
שנים
ופוסלין אחד בקודש לאנהא תחלה פתתנגס אוכל 'ותרדה שני' ואלשני יגס
אלשלישי ואלשלישי יפסול
אל רביעי עלי מא תאצל אן הראשון והשני והשלישי שבקודש טמאין ומטמאין
הרביעי פסול
ואינו מטמא פכל משקה טמא הו ראשון אבדא לאן משקה טבול יום לים יתסמי טמא
ואנמא יתסמי פסול וכדא תסמיה אל משנה עלי מא קדמנא פקד באן ואתצח אן לא
יקאל
20 משקין שניות בוגה ואנמא טולת פי היא אלמעני לאן גא פי גמר פסחים פי קול אל
משנה מדבריהם למדנו וכו' קאלוא הכא בבשר שנטמא במשקין שנטמאו מחמת
שרץ ופי

[י] (הדן אמנס באוכלין בלבד); פרה דק; ד (ובעקבותיו כנראה ק) רשמו פ"ה ה"ב, וטעות היא 11 אלאכלין]
טמאין נוסף דק | ולו וכו' כאנת הוה אלמשקין דק 12 תטמא] תציר תחלה ותטמא דק
קטע י המקביל לד עמ' 23, שורה 15 מלמטה עד עמ' 24, שורה 24; ק עמ' לא, שורה 2 עד עמ' לא,
שורה 6 מלמטה, הוא חלק של קטע ה נעין עמ' 2, הערה לשורה 37, ד"ה שני אבדא אמא. הוא מתחיל
בשליש האחרון של השורה שקטע ט מסתיים בה 13 כמא תקדם] ליתא דק 14-15 אנתגס היא
אל משקה קודש] בפועל ערבי ובלא"ס-אלתעריף ערבי, נטמא משקה הקודש בפועל עברי ובה"א-הידיעה
העברית דק. תן דעתך, שלא"ס-אלתעריף מצטרף לנסמך; והשווה: י בלא, לשוננו, כב (תשי"ח), עמ'
190 15 פהו ... זכרנא] רגע תחלה לקודש דק 16 פתתנגס אוכל ותרדה שני] תתנגס בבנין
החמישי משמש כאן בהוראת הבנין השני, 'טימא', שימוש שאינו במילונים; שתי התייזן נכתבו על אותיות
אחרות; תרגם 'מטמאין אוכל ועושין אותו שני'. פאדא דנאת באוכל רגע שני דק 17 שבקודש] בקדש
דק 18 ראשון אבדא] אב או ראשון דק 19 עלי מא קדמנא] פי כל מוצע שנפסל בטבול יום ולא
תקול שנטמא דק | לא יקאל] לים תם דק 20 בוגה] ואן כאנת שניות פי אלעדד מן אלאב פהי תחלה

בעץ אלנסך יוגד פיהא בבשר שנטמא במשקין שניות ופי בעצהא יכתב עליה פירוש משקין שניות והדא כלה גלט כמא קד בינא לאן משקין שנטמאו מחמת שרץ אנמא הי תחלה

כמא בינא ולם יקל משקין טמאין לאן דלך יעם אב הטומאה ומשקין שנטמאו בידים 25 עלי מא תקדם יולא יעטי אלנטר פי דלך אלמוצע מה[....] אן תכון משקין שניות ולא בד אלא למן לים ענדה שי' [מן הדא אל אצול אל עטימה] פקד באן אן לא תכון משקין שניות.

[יא] ודלך אנה ינגי לך אן כנף מן טמחת המתה אלי 'מערפה' אל טמאות ואל טהרות ופהם מא תצמנה הדא אל סדר אן תחפט אולא גמיע מא קדמתה פי הדא אלעדר מן אלמקדמאט מע נץ הדא אל פרק אל אול מן כלים ונץ שרחנא לה חפטא חסנא גדא חתי יטרד עלי לסאנך

פי אלחכם נוסף דק | קול רבינו כתב לראשונה קוליהם ומחקה 22 יוגד פיהא בבשר שנטמא שנטמא דק | יכתב עליה | יכתבון עלי קול אלגמר מחמת שרץ דק 23 קד לתא דק | לאן | וקאיל הדא טן אן מונין במשקין שני ושלישי כדרך שמונין באכלין ולם אלומר כדלך בל דק | שרץ | השרץ דק 23-24 אנמא הי תחלה כמא בינא | תחלה לעולם ואלדי אוגב אן יקול שנטמאו מחמת השרץ דק 24 בידים | מחמת ידים דק 25 ולא ... עטימה | ברובו נכתב בין השיטין, וכשהגיע רבינו לסוף השורה (בתבית שי), סובב את הדף לשמאל וכתב את המלים הנותרות בשוליים השמאליים. תרגום הקטע, השונה בסדורו מדק וקצר יותר, הוא: זאין העין במקום הזה ... נתן שיהיו משקין שניות בהכרח אלא למי שאינו יודע דבר מן הכללים הגדולים האלה. בגלל ההבדלים הניכרים בין נוסח האוטוגראף לדק לא מצאתי טעם בהבאת דק | פקד באן | הרמב"ם כתב לראשונה פקד פאעלם ומחקן; אם קריאת התיבה השנייה נכונה, צריך להניח, שלראשונה כתב פקד יזכר, מחקה, כתב פאעלם ידע (ונאחז' ומחקה. ואכן, לכאורה נראה, ששתי מחיקות נפרדות לפניו

[יא] 26 קטע יא, המקביל לד עמ' 25, שורה 25 עד עמ' 31, שורה 7; ק עמ' לב, שורה 5 מלמטה עד עמ' לו, שורה 2 מלמטה, הוא המשך ישיר של סוף קטע ה שבשולי עמ' 2 ונעין שם, הערה לשורה 45, ד"ה תקדימה. מאחר שתחילת קטע יא באה לא בתחילת עמ' 3 אלא בשליש התחתון, בערך, עליכורחט נניח, שהקטעים ו-י, המפרידים בין קטע ה לבין קטע יא, נכתבו בידי רבינו תחילה ורק לאחר שכתבם, התחיל כותב את המשך קטע ה, הרי הוא הקטע שלנו, המשתרע גם על פני כל עמ' 4. מסתבר, כי קטע ו (ושורה 44 בעמ' 2 אשר קטע ו הוא המשכה) נכתב אחר קטע יא, ורבינו לא כתב את ראשית קטע יא בתחתית עמ' 2 (במקום קטע ו), כי לא רצה לפצל את המשפט המתחיל את קטע יא בתחתית עמ' 2 יא הוא קטע א, אך הקטעים ה ריא נכתבו אחרי שנכתב קטע א ובהשלמה לו. והשווה הערה לשורה 39 להלן | מערפה | נוספה בין השיטין, לפי שרבינו כתב תחלה פהם ומחקה 28 יטרד | גמיע דלך נוסף

דון אן תטלב בנפסך בזכרה גמיע מא קדמנאה מן אל מקדמאט ולא יכפיך פי דלך בוגה

30 לא אן תקראה מראת עדתה ולו אלף מרה אלא אן יטרד עלי לסאנך מתל קרית שמע ובאלחרי

יחצל לך מע גודה אל פהם ואל זכא פהם מא תצמנה הדא אל סדר לאנהא אמור צעבה גדא

פי נפסהא עטימה אלאשכאל בעידה אלגור ואדא כאן עטמא חכמי משנה עליהם אל סלאם

יסתעטמונהא פנאהיך נחן אלא תרי ז אלעור בן עזריה יקול למתל ז עקיבה עלי גמלתהם

אל סלאם עקיבה מה לך אצל הגדה כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות והדא נץ בראשית

35 דר אושעיא וכדלך וגדנא אול חכמי תלמוד יסתהולון בעץ פרקים מנהא כאסתעטאם ז

יוחנן לפרק תינוקת מן מסכת נדה ואסתצעאב פרק האשה שהיתה כובשת ירק מן מסכת

טהרות עליהם והו אלפרק אלדי פיה יתכלם פי אלראשון ואלשני ואלשלישי ואלרביעי ופי טומאת

משקין ואוכלין כיף רתבתהא בחולין ובקודש ובתרומה ופי גמר שבת קאלוא כשנכנסו רבוי

[[לכ]]רס ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל שני' הנה ימים באים נאם' יי' אלהי והשלחת ר' עב

דק 29 בנפסך | גמיע ... מקדמאט (שתי הנקודות על התייז של מקדמאט נתחברו לקו) בתכלף דק 30 לא ... ולו | קראתה ואלמרור עליה ולו קראתה דק | מרה | דון אן תחפט פולך גיר כאפי לך נוסף דק | אלא אן | רבינו כתב לראשונה אלאן 31 אל פהם | אלחפט ואלפהם דק 35 אושעיא | הושעיה דק, אולם ההבחנה בין אליף לה"א לא תמיד אפשרית, ועל כן ייתכן מאוד, שצריך גם באוטוגראף לנסח הושעיה 36 ואסתצעאב | רבינו כתב לראשונה צד"י במקום סמ"ך, ועיין במקום צד"י, רוצה לומר, הקדים אותיות 37 עליהם | אלסלאם נוסף (בטעות) ד | פיה | נראה לכאורה, כאילו כתוב אפיה, ואינו מחזור 37-38 אלראשון ... ובתרומה | ראשון ושני ושלישי כיף רתבתהא באכלין ומשקין בחולין ובתרומה ובקודש דק, ובשניהם נוסף וכדלך יסתהולון במסכת עקצין צעובה 38 רבוי | כאן ובהמשך המובאה מרובים הקיצורים. כפי הנראה קיצר רבינו, שכן גם בקיצור לא היו לו קשיים להעתיק את המלים אלינכון; דק באים ללא קיצורים; כאן: רבוותינו נואכן יש להניח, כי כך כתב רבינו בנפסו הסופי 39 שני | שנאמר דק | יי | כך כותב רבינו את שם הוויה; ד כתב ד, ק כתב

40 באר] וְכֹזֵנִי וְנֹעֵר מִיָּס וְעִי וְיֹמֶצְרִי וְעֵד מִזְרָחִי יִשׁוּטִי לִבְקִי אֶת דָּבִי יִי וְלֹא יִמְצָאוּ מֵאִי יִשׁוּטִי לִבְקִשׁ [וְכֹזֵנִי]

עמ' 4 עתידה אשה שתטול ככר שלתרומה ותחזור על בתי כנסיות ובתי מדרשות לידע אם ראשונה היא אם שניה ובינוא הנאך מצע אלשך אלואקע עליהם והו באן יוגד שרץ 'באור' התנור

ולא יכון אל שרץ דנא באל כבו 'ולא באל תנור איצא' לכנה בלא שך אנגס אל תנור וכל מא פיה פיקע להם

אלשך הל אל פת ראשונה אד' ואל שרץ אנגס הוא אל תנור כלה והתנור כמאן דמלי טומאה הו או אלשרץ אנגס אל תנור פקט ואל תנור אנגס אל פת פתכון אל פת שניה פכאן ענדהם אל שך פי הדא נשתכחה תורה מישראל ואנת תעלם אל יום בעונות[א]נו שרבו אדא חזרת עלי ראשי ישיבות ישראל נאהיך בתי כנסיות ישכל עליהם מן הדא אל פן מא גאנת פיה אלנצון אל כתירה פי אל תורה ואלמשנה ומא הו אבין מן הדא

ואצח ולא יסתעטם מתל הדא פי זמאן אלגלות ואנקטאע הדא אל פן בקלה אל טלבה לה לאן נגדהם פי זמאן אל מקדש ובוגוד אלנביא אשכלת מעאני אל טומאה ואל טהרה וחכם

אלשלישי ואל רביעי ולו עלי כהנים המשמשין במקדש אללדן הם אחוג אל נאם ללך

אן מעטס מא יחטאג אליה מן הדא אל פן אנמא הו לענן מקדש וקדשיו קאל כה' אמר' יי' צבאות' שאל' נא' את' הכה' תורה' לאמר' הן' ישא' איש' בש' קוד' בכנף' בגד'

ונגע' בכנ' אל הל' ואל הנוד' ואל היי' ואל שמן' ואל כלי מאכל' היקדש' ויע' הכה' ויא' לא ויאמ'

15 חגאי אם יגע' טמי' נפש' בכל' אלה' היטמי' ויענ' הכה' ויאמרו' יטמא וקד אכתלפו פי תאויל [הדא אלסוואל פי]

גמר פסחים וקאל בעצהם 'אישתבוש כהני' רביעי בקודש בעא מניהו ואמרו ליה טהור פהם גלטוא לאנה

פסול כמא קדמנא ואן גואבהם פי טמא מת יטמא צחיח לאן טמא מת

ורביעי (!) ממנו טמא בקודש וקאלוא בקיאן הן בטומאת מת ואין בקיאן

בטומאת שרץ בל טנוא אן רביעי בשרץ טהור בקודש פקד תבין לך אן אלאמר

20 צעב פי נפסה ולו 'פי אלזומאן אלמתקדמה ואעתבר קולהם' [עתידה תורה שתשתכח מישראל ען נסיאן אחכאם אל טומאה ואלטהרה וכדלך אלנבי למא אמר באל סואל ען הדא אל גרץ קיל לה שאל נא את הכהנים תורה פכאן

כל מא ונמחקו 13 הכה' ... בש' קוד' כמו לעיל (עין עמ' 3, שורה 38) משתמש רבינו בקצורים, שלא כמו דק; וכן בהמשך. הכהנים ... בשר קודש דק | בכנף | הפ"א הסופית תוקנה | בגד' | בגדו דק | 14 בכנ' אל הל' | בכנפו אל הלחם דק | היי' | היין דק | שמן' | השמן דק | ויע' הכה' ויא' | ויענו הכהנים ויאמרו דק | 15 חגאי | הכתיב הבבלי; חגי דק | טמי' | טמא דק | היטמי' | ויענ' הכה' | היטמא ויענו הכהנים דק | אכתלפן | אכתלף חכמי תלמוד דק | אכתלפו פי תאויל | רבינו כתב לראשונה שלוש תיבות אחרות, שהאמצעית בהן היתה גם כן פי (והאות האחרונה שנראית באחרונה היא פ"א אמצעית), מחקן וכתב תיבות אלו בין השיטין. אולם לא היה לו מקום להוסיף עוד שלוש מלים; עין עליהן להלן, הערה לסוף שורה זו | אלסוואל | הוי"ו הכפולה מסמנת מבטא ו' ולא א; והשווה: דקדוק, עמ' 49, §31א; סואל דק | הדא אלסוואל פי | מאחר שלתיבות אלו לא היה מקום בין השיטין (עין לעיל) הפך רבינו את הדף בתשעים מעלות שמאלה והוסיפן בשוליים השמאליים 15-16 פי גמר פסחים | ליתא דק 16 וקאל בעצהם | רבינו כתב לראשונה וקאלוא ואחר-כך כתב על וא הסופיות בכתב צפוף בעצהם; מפאת חוסר מקום הוסיף את שתי המלים שלאחריה אישתבוש כהני בין השיטין | אישתבוש | אשתבוש דק | גלטוא | גלטון דק 17 ואן גואבהם | רבינו כתב לראשונה וקאלוא איצא ומחקן; וגואבהם דק 18 ורביעי | לפני תיבה זו כתב רבינו לראשונה אב הטומאה ומחקן, אך את ויידהחיבור של ורביעי שכח למחקן | טמא בקודש | בקודש טמא דק; ונוסף אעני אנה מנגוס ולא ינגס גירה דק 19 בקודש | מעל למלה זו נרשם הסימן — והוא מוסב ללא ספק לקטע ד עמ' 27, שורה 23 עד עמ' 29, שורה 5 מלמטה; ק עמ' לד, שורה 13 מלמטה עד עמ' לו, שורה 9 מלמטה, שחסר בקטע שלפניו. אולם קטע זה לא נשתמר בארבעת העמודים שלנו 20 פי אלזומאן ... קולהם | רבינו כתב לראשונה דלך אל זמאן, מחקן (ומחק בטעות אף את פי שלפניהן) והוסיף תיבות אלו בין השיטין | עתידה ... וכו' | קטע זה נוסף בשוליים ללא כל סימן הפניה | אלנבי למא אמר

ה' | יי' אלהי' | ד' אלהים ד, אד' ה' ק 40 וכו' | לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי (ק דבר) ה' ואומר דק | ועי' (= ועד) | עד דק | ומצפוי' | ומצפון דק | ישוט' | לבק' את דב' | ישוטטו לבקש את דבר דק | וכו' | כך נראה לי להשלים מחוסר מקום להשלמה מפורטת יותר; את דבר ה' ולא ימצאו דק

1 ותחזור | ותחזור דק (ונראה, שהשינוי מפעל לקל בא מידי מעתיקים) | ובתי' | התיי' כתובה על אות אחרת 3 דנא | המלה הערבית; נגע המלה העברית דק | ולא באל תנור | ולא בגרם אלתנור דק | לכנה בלא שך אנגס | פלא שך אן קד אנתגס דק | פיה | לקולה תעאלי (תעלי ק; עין: דקדוק, עמ' 24, §9) כל אשר בתוכו יטמא נוסף דק 4 אנגס | אנגסהא בחצולה פי דק | כלה | ליתא דק 5 הו | הוא דק | אל פת | בנגיעה נוסף דק | שניה | שניה ד 6 אל' | האליף נכתבה על אות אחרת | הדא | ד השלים וקאלוא, והאוטוגראף מוכיח, שאין מקום להשלמה (הכוונה: ובעיניהם היה הספק בזה בחינת נשתכחה תורה מישראל) | ואנת | שתי הנקודות מעל התיי' נראות כמו קו | בעונותינו | בעונותינו ד 7 על | על דק | כנסיות | פתגדהם נוסף דק 9 הדא' | הדא אלחאל דק 10 אלנביא | לכאורה נראה לקרוא אלנביה, אולם קשה להבדיל בין אליף לה"א 11 כהנים | אלכהנים דק; והשווה: "בלא, לשוננו, כב (תשי"ח), עמ' 190, §55 | המשמשין | המשמשים דק | אללדין | עין: דקדוק, עמ' 51, §33; אלדין דק 11-12 ללך אן | לחפס הלכות טומאה וטהרה לאן דק 12 מעטס | תחילה נכתבו תיבות

אלתורה באטלאק [ב.] תפקה פי אל טמאות ואל טהרות והכדא איצא קאלוא פי אלטמאות ואלטהרות הן הן גופי תורה וכיף לא והי אל מדרג לרוח הקודש כמא קאלוא טהרה מביאה לידי קדושה וכ[ו]] ואנמא קלת לך גמיע הדא ללא תטן אל כלאם

פי הדה אלמעאני אנה 'מתל' אלכלאם פי סוכה או לולב או פי שבועת השומרין ושבועת הדיינין

פתנורה באול כאטר ותטן אנך קד טפרת בשי ואיצא ללא תסתהן גמיע מא יחצל לך מן אל פואיד בעד חצולהא ותחמלהא מחמל מא תקדם מן שרחנא ללסדרים אלמתקדמה

לאן הדה אל אצול אלעטימה אל כטר אלתי קדמת לך פי הדא אל צדר מא מנהא אצל אל

25 וקד שקית אלשקא אלעטים פי תצחיתה ותצפחה ולקטתהא אחד מעיר ושנים ממשפ[ח]ה

מן גמיע זואיא אל תלמוד ומכפיות אל בריות ואל תוספתות חתי גמעת מנהא הדא אל צדר ליכונ מפתאח לגמיע מא אריד שרחה פי הדא אל סדר נעם ולאכתר אל הלכות

אלמסתצעבה פי אלתלמוד לאן כל הלכה יכון פיהא כלאם פי טומאה וטהרה ופי ראשון

ושני ונחוה תצעב ולו עלי אסאתיד פכיף אל תלאמיד ותגד פיה אלפירושין

30 אל מכתלפה ואלתשובות אל כתירה אל תטויל אלקלילה אל גדוי ולא תחצל לך זבדה לכו

למא אמר אללה תעאלי (תעלי ק) אלנבי דק | הדא אל גרץ קיל | דלך קאל דק | ב... תפקה | הי אלתפקה דק | אל טמאות ואל טהרות | אלטומאה ואלטהרה ומערפה אחכאמהא דק | והכדא | וכדא דק | אל מדרג | אלסלם דק | ללא | כך גם ק; לילא ד 21 מתל אלכלאם | רבינו כתב לראשונה כלאם והוסף אחר כך מתל בין השיטין ואל לפני כלאם (בצפיות) 22 ללא | כך גם ק; לילא ד | גמיע | ליתא דק 25 ותצפחה | רבינו כתב לראשונה כנראה תספחה (השווה: דקדוק, עמ' 36-37, 188ב), ואחר כך כתב את הצד"י מעל הסמ"ך 29 אסאתיד | אלכבאר נוסף דק | פכיף | עלי נוסף דק 29-30 ותגד ... אל גדוי | רצה לומר, 'ותמצא בו את הפירושים השונים ואת התשובות המאריכים מאוד, שתועלתם מעטה; ואדא וגדת פיהא כלאם לאחד תגד כלאמה כתיר אלטטויל קליל אלגדוי דק 30 ולא תחצל לך זבדה' | רצה לומר, 'לא תבוא לך הצלחה' (על זבדה 'הצלחה' עין דווי, בערכו); לא יתחצל לך מנה גרץ

אצול דלך אל כלאם גיר 'משתגל בהא אליוס' אמא מא קדמנאה פי הדא אלצדר פהו כאפיא גדא ויחצאג

אן יחפט כמא דכרנא ומא יעלם קדר אלפאידה בה עלי אל תחקיק אלא מן קד שקא אלאיאם וסחר

אלליאלי פי הלכה מן תלך אל הלכות אלתי פי אול שבת או פסחים וחולין

ונחוהא

ולם יתלכץ לה אצל יעמד עליה ולא יעלם מא הו אלצחיה מן אלסקים פי שרוח תלך אללאקאול

35 תם יקרי' הדא אלצדר ומא בעדה ותציר לה תלך כלהא בינה מבניה עלי אצולהא פחיני[ד]

יעלם קדר מא אנעמל הנא ומא מתאל הדא אלא מתל מן גמע כראריב בשקא ותעב ור[...]

חתי חצל מנהא מאלא כבירא תוצל בה אל אגראץ פאדא טפר בדלך אלמאל מן שקא [איאמא]

ולם יקדר עלי קותה עלם קדרה וכדלך אן וצל ליד רגל עאקל ואן כאן לס ישקי פהו י[צל בה]

גרצה ויעלם במא ירי מן אחואל אלנאס קדר מא כאן [י]שקי לו לס יגרה

דק | לכו | לאן דק 31 דלך אל כלאם | הדא אלפן דק | משתגל בהא אליוס | תיבת אלו נכתבו בין השיטין על מלה מחוקה, מעין מע.ו... | אליוס | אצלא דק 32 אן יחפט | אלי חפטה דק 33 או פסחים | ופסחים או חגיגה דק | חובחים וחולין | תיבת אלו נכתבו בין השיטין מעל התיבת המחוקת ופרק העור והרוטב | והוא פרק ט של חולין | 34 יעלם ... אללאקאול | נלצורה אללאקאול השווה: דקדוק, עמ' 108, 130א) | רצה לומר, 'ידע [להבדיל] בין הנכון למוטעה [מילולית: בין הבריא לחולה] בפירושי מאמרים אלו; ליתא דק 35 יקרי' | עין: דקדוק, עמ' 84, 98; יקרא לפי הכתיב הקלאסי דק | בינה | ליתא דק 36 הדא | דלך דק | ור[...]| מסתבר, שלפניו שם נרדף לשקא ותעב; פי אלספאר דק 38 עאקל | מחצל דק | לס ישקי' | השווה: דקדוק, עמ' 91, 111א; לס ישק לפי הערבית הקלאסית דק | יגדה | תיבה אחרונה זו בקטע שלפניו אינה בסוף השורה, ראייה, שכל הקטע נוסף לאחר כתיבת קטע א

The bulk of the autograph of Maimonides's Mishnah Commentary is preserved in its final form in MS Bodl. Huntington 117 and MS Sassoon 72–73. These manuscripts, however, do not contain parts pertaining to *Seder Tohorot*. Two pages containing the draft of parts of the introduction to this Mishnah order were found by M. Lutski in the Adler Collection ENA 4045⁸, and recently A. Scheiber discovered four pages in the Leningrad Library (Antonin 1095).

Being a draft, the autograph published here reflects the way in which Maimonides wrote. His works are so systematically built that the reader has the impression that the mode of presentation chosen is the only possible one, and accordingly was adopted by Maimonides from the very beginning. Yet the numerous corrections in this draft attest to the amount of effort Maimonides invested in his writings.

The present publication reproduces the six pages of the autograph in facsimile, edited and compared with the printed editions.

PUBLICATIONS OF THE ISRAEL ACADEMY OF
SCIENCES AND HUMANITIES
SECTION OF HUMANITIES

AN AUTOGRAPH OF MAIMONIDES
FROM THE ADLER COLLECTION AND
THE LENINGRAD LIBRARY

DRAFT OF THE INTRODUCTION TO SEDER TOHOROT

by
Joshua Blau and Alexander Scheiber

JERUSALEM 1981